Эхэ hайхан нютагаа эб хамта мандуулая!

БУРЯАД УНЭН

1921 оной декабриин 21-hээ гарана

Олонноитын-политическэ газетэ

1991 ЯНВАРЬ 4 ПЯТНИЦА

№ 3 (18626)

СЭН 6 МҮН.

УРМАШАХА ҮНДЭhЭН БИИ

Дэлгүүрэй экономикын харилсаануудта орожо байхадаа, предприяти бүхэн элдэб бэрхэшээлнүүдтэй дайралдана. Жэшээлбэл, өдөлой «Туяана» нэгэдэлэй 1-дахи цехэй коллектив «Урданайхиhээ бүри—орёо эсхэбэритэй, зохид түхэлтэй самсануудые мүнөө өёжо байнхай.

Шэнэ түхэлэй продукци гаргахыңгаа урда худалдаа наймаанай түлөөлэршэдтэй уулзажа, хэлсээ баталhан юм. Иигэжэ худалөөгүйдэ аргагүй болоо.

Ажахын харилсаанууд hүүлэй үедэ hуларжа, хэлсээнэй ёhоор эд, материал саг соогоо хэрэглэгшэдтээ эльгээгдэхээ болинхой гэжэ мэдээжэ. «Туяана» нэгэдэлдэ бүд эльгээгшэд мүн лэ хэлсээгээ заримдаа сахинагүй. Байгша ондо энэ талаар бэрхэшээлнүүд ушархань ха.

Бүхыдөө үнгэрhэн жэлэй дүнгоор өёдолшод оролдолгоёо гаргажа, түсэб, уялгануудаа сүм дүүргээ. Урдахи байдалай хэды хүндэшье hаань, урмашаха үндэhэн бии.

А. ЦЫРЕНЖАПОВ.

ЗУРАГ ДЭЭРЭ: Зургаан жэлдэ өёдолшоноор хүдэлжэ байhан Г. О. Чимитдэржиева.

Авторай фото.

СССР-эй Верховно Соведтэ—манай түлөөлэгшэд

СССР-эй Арадай депутадуудай дүрбэдэхи съездын хүдэлмэриин hүүлшын үдэр СССР-эй Верховно Соведэй бүридэлые зарим тэды шэнэлхэ асуудал хаража үзэгдөөд, тэрэнэй бүридэлдэ СССР-эй арадай депутадууд шэнээр hунгагдаhан байна:

СССР-эй Верховно Соведэй Союзай Соведэй бүридэлдэ бусад олон депутадуудтай хамта манай республикаhаа СССР-эй арадай депутат **ЦЫРЕНОВ Жаргал Цыденжапович** — Бэшүүрэй районой Бэшүүрэй созхозой механизатор (Сэлэнгын территориальна округ) hунгагдаа. Союзай Соведэй бүридэлдэ урдань Дайнай ба ажалай ветерануудай бүхэсоюзна эмхиhээ hунгагдаhан **Семен Васильевич Ангапов** саг үргэлжын гуримаар хүдэлhэн зандаа.

СССР-эй Верховно Соведэй Национальностьнуудай Соведэй бүридэлдэ манай республикаhаа шэнээр hунгагдаа гэбэл:

АКСЕНОВ Вячеслав Иванович — Баргажанай национально - территориальна hунгуулиин округhоо СССР-эй арадэй депутат, Хойто-Байгалай районой «Нижнеангарск-трансстрой» трестын барилга-хабсаралгын 608-дахи поездын бригадир;

СЕРЕДКИН Владимир Степанович — Кабанскын национально-территориальна hунгуулиин округhоо СССР-эй арадай депутат, Кабанскын районой Клюевскэ модоной баазын директор.

Жэл хахадай туршада саг үргэлжын гуримаар СССР-эй Верховно Соведэй Национальностьнуудай Соведтэ хүдэлөөд, энэ уялгануудhаань сүлөөлхые гүйhан СССР-эй арадай депутадууд Калашников Владимир Яковлевичай — Мухар-Шэбэрэй районой «Эрдэм» совхозой директорэй (Гусиноозерскын национально-территориальна hунгуулиин округ) болон Степанова Галина Самбуевнагай — Загарайн районой Онохойн дунда hургуулиин классhаа гадуур хүмүүжүүлгын хүдэлмэри эмхидхэлшын (Загарайн национально-территориальна hунгуулиин округ) орондо тэдэ hунгагдаhан байна.

Мүнөө СССР-эй Верховно Соведэй Национальностьнуудай Соведтэ урдань hунгагдаhан СССР-эй арадай депутаду **Литвинцева Галина Николаевна** — «Жилгражданстрой» ассоциациин 7-дахи СМУ-гай бригадир (Октябрьска национально-территориальна hунгуулиин округ) болон **Канибалоцкий Виктор Иванович** — Улаан-Удын мяханай комбинадай директор (Загорско национально-территориальна hунгуулиин округ) хүдэлмэреэ үргэлжэлүүлхэ болоно.

Шэнээр hунгагдаhан манай парламентаринарта засагай дээдын зургаанда эдэбхитэй, бүтэмжэтэй ажал ябуулга хүсэе.

ХҮХЭ НУУРАЙ ЭРЬЕДЭ

Хүхэ нуурай эрьедэ, үзэсхэлэн hайхан газарта, залуу малай гүүртэ байрладаг болоhоор үнихэн болоо. Тус гүүртые үнинэй, дүй дүршэлтэй малшан Габдулхай Добтархимович Хасимов даадаг. Энэ нүхэрнай, үнэхөөрөөшье, үнэн сэхэ, үсэд нэтэрүү бэрхэ ажалаараа район соогоо мэдээжэ болоhон намтарай. Тэрэ тодорхойлбол, үхэр мал, хони хурьгадые адуулха хүшэр ажалда гуша гаран жэлдэ ябаhан намтартай.

Габдулхай Добтархимович мүнөө 160 толгой эмэ хашарагуудые гэр бүлөөрөө адуулжа байна. Тэрэнэй хани нүхэр Чимит-Ханда Цыдыповна, хүбүүдынь Дагба-Доржо Нурба-Жамса хоёр эсэгэдээ туhална.

«Мүнөө жэлдэ үбэлжэлгэ дунда эзргээр үнгэржэ байна. Үбhэнэй шанар hайн гэхын аргагүй. Холимол тэжээл үгэнэбди. Үбэлэй аалин нарата удэрнүүдтэ нуга сабшалан дээгүур мандаг гээшэбди. Кабанскын районhоо худалдажа абаhан үүлтэртэ малай гунжадаа hайнаар ондо оруулхын, тиигэжэ совхозойнгоо үнеэдэй тоое олошоруулхын тула гэр бүлөөрөө оролдонобди», —гэжэ Яруунын районой шэнээр эмхидхэгдэhэн Улхасаагай совхозой гүүртые даагша Г. Д. Хасимов мэдүүлнэ.

С. СТЕПАНОВ.

ҮРЭhЭН ХААГДАА

«Восточные Саяны» колхозой Түбэй тоогой худэлмэрилэгшэд ерэхэ жэлдэ таригдаха үрэhэ хүрэнгэсээ агротехническэ тааруу болзор соонь сэбэрлэжэ хааhан байна. Эдэнэр үнгэрhэн hарын хорёодоор бүхыдөө 4666 центнер хүрэнгэ гэхэ гү; али 1848 центнер үрэhэнэй шэнинсэ, 1710 центнер үрэhэнэй обёос, 108 центнер үрэhэнэй горох сэбэрлэжэ хааба.

— Богони болзорто, hайн шанартайгаар үрэhэн сэбэрлэгдээ. Энэ шухала худэлмэридэ КЗС-10 түхэлэй агрегадта ажалладаг С. Ханхаевай, ороohоной тоогой механик Александр Малхановай, складай худэлмэрилэгшэд Серафима Гыргешкиновагай, Лариса Астуновагай, Сэрэн-Дулма Хоборковагай, Николай Салдановай, автомашинын жолоошон Валерий Сотниковой оруулhан хубита угаа ехэ, — гэжэ ороohоной тоогые даагша Л. Хайдукова мэдүүлээ hэн.

Ж. ЮБУХАЕВ.

Түнхэнэй район.

Буряадай ССР-эй Верховно Соведэй Президиумэй Указ

Буряадай ССР-эй арадай депутадуудай hунгалта үнгэргэхэ окружной hунгуулиин комиссинуудые байгуулха тухай

«Буряадай ССР-эй арадай депутадуудай hунгалта тухай» Буряадай ССР-эй Хуулиин 19-дэхи, 22-дохи, 24-дэхи статьянуудтай зохилдуулан, Буряадай ССР-эй Верховно Соведэй Президиум **иигэжэ тогтооно:**

Буряадай ССР-эй арадай депутадуудай hунгалта үнгэргэхэ окружной hунгуулиин комиссинуудые удэгадахи бүридэлтэйгөөр байгуулха:

ОКТЯБРЬСКА РАЙОН hунгуулиин Геологическа 23-дахи округ

Дадаева Алла Петровна, багша—20-дохи дунда hургуулиин ажалша коллективhээ.

Ефимова Людмила Викторовна, багша—1-дэхи интернат hургуулиин ажалша коллективhээ.

Калинина Наталья Алексеевна, багша—20-дохи дунда hургуулиин ажалша коллективhээ.

Лаврентьева Наталья Георгиевна, хүмүүжүүлэгшэ — 3-дахи интернат hургуулиин ажалша коллективhээ.

Луковкина Наталья Александровна, уран зурааша-конструктор—«Метелица» гэжэ ательегэй ажалша коллективhээ.

Лусис Александр Эйжаповича, такелажник — хүүргэ баридаг 34-дэхи отрядай ажалша коллективhээ.

Мункуева Цыренцу Данзановна, наймаалагша—Худалдаа наймаанай байшангай ажалша коллективhээ.

Молонова Наталья Борисовна, врач—үхибүүдэй 1-дэхи больницын ажалша коллективhээ.

Русакова Лидия Андреевна, багша—15-дахи СПТУ-гай ажалша коллективhээ.

Скуратова Любовь Викальевна, инженер экономист — хүүргэ баридаг 34-дэхи отрядай ажалша коллективhээ.

Тюрин Павел Петрович, коллегиин түрүүлэгшэ — Буряадай адвокадуудай коллегиин ажалша коллективhээ.

hунгуулиин Заудинска 36-дахи округ

Банзаргашеева Сэнжэма Шаралдаевна, ахамад бухгалтерай орлогшо—үйлэдбэриин «Бурятлесторг» нэгэдэлэй ажалша коллективhээ.

Бутакова Татьяна Кирилловна, бухгалтер — тусхай хэнгалга хэдэг бюрогой ажалша коллективhээ.

Гранина Наталья Геннадьевна, хүгжэмшэн — Пионернүүдэй городской байшангай ажалша коллективhээ.

Гребенщикова Людмила Петровна, экономист — үйлэдбэриин «Бурятлесторг» нэгэдэлэй ажалша коллективhээ.

Дарханова Анна Александна, түсэблэлгын таhагай начальник — «Бурятбыттрикотаж» нэгэдэлэй ажалша коллективhээ.

Жарникова Надежда Владимировна, методист — Пионернүүдэй городской байшангай ажалша коллективhээ.

Красновская Ирина Владимировна, хүмүүжүүлэгшэ — 29-дэхи дунда hургуулиин ажалша коллективhээ.

Метляев Геннадий Павлович, ахалагша мэргэжэлтэн — Буряадай ССР-эй Экологиин болон байгаали ашаглалгын талаар Гүрэнэй комитедэй ажалша коллективhээ.

Меркулова Людмила Михайловна, библиотекарь—29-дэхи дунда hургуулиин ажалша коллективhээ.

Михайлова Галина Михайловна, мастер —6-дахи ЖЭУ-гай ажалша коллективhээ.

Полиева Ильза Геннадьевна, ахалагша методист — Арадай урлалай ба соёлой-гэгээрэлэй хүдэлмэриин талаар республиканска эрдэмэй-методическа түбэй ажалша коллективhээ.

Буряадай ССР-эй Верховно Соведэй Түрүүлэгшэ С. БУЛДАЕВ.

Улаан-Удэ, Соведүүдэй байшан.
1990 оной декабриин 29.

Уншагшын hанамжа

ӨӨРЫН ХАРТААБХАТАЙ БОЛОё!

Хартаабха абаха арга болоhо Хойто Байгалай райондо бии гээшэ гү! Тус районой урда жэлнүүдэй түүхэтэ hүүлэй гушаад жэлэй туршада байгаалиин уларил нимэ гэхэр хүбилаа юм гү, али биде ажал хэжэ бирахаяа болбо зон губди—Хойто Байгалда жэлhээ жэлдэ хартаабха багаар абтадаг болонхой. Эндэ ямар нюуса биеб! «Северный» совхозой механизаторнууд байгша ондо гектар бүриhөө оройдоол 37 центнер хартаабха хүрэжэ абаба. Үнгэрhэн жэлдэ тус ажахы гектар бүриhоо 70 центнер хартаабха хүрэгаа hэн. Хоёр дахин багаар хартаабха абаха гээшэмнай хайшаа хэрэг болоноб!

Хойто Байгалай районой «Ангарский» совхозой механизатор В. И. Шаповаловай хүтэлбэрилдэг бригадын гэшүүд тиимэ баяншье бэшэ hаа, гектарай 107 центнер хүрэтэр хартаабха абаhан байна. Агротехническэ харууhа hайнаар хэзэд, саг болзортоньь үналаад, буртаг ногооень сэбэрлээд байбал, Хойто Байгалда хартаабхын ургаса хүрэяха арга боломжо бии гэжэ мэдэрхээр. Гансал эндэ оролдолго хэрэгтэй болоно.

Тиин гэhээ зарим ажахынууд хартаабха ургуулхаяа таhа арсаха, үгышье гэбэл, бага талмай газарта hуулгаhанаа мүртэй hайнаар харуулалагүй дээрэнээ hайн ургаса абадаггүй байна. «Северный» совхозойхид урдань 20—30 гектар газарта хортаабха hуулгадаг байбал, байгша ондо оройдоол 12 гектар газарта хартаабха тарижа, зохид hайн харууhашье хэзэгүй. «Эстония», «Интернациональный», «Тыйский» совхозуудай коллективүүд хартаабха hуулгадаггүй байха юм. Юундэ? Хартаабха hуулгаха газар үгы гү! Тэдэнэртэ юун дуталданаб! Миний hанахада эдэбхи үүсхэл дуталданал хаш. Эндэ нютагай Соведүүд, Агропромсоюз сэхэ зэмэтэй гэхэдэ, алдуу болохогүй. Хүн зондо хартаабха hуулгаха газар үгтэнэгүй. Тиинhээ тиитэрээ совхоз, колхозууд ооhэдөөшье hуулгахаяа болинхой.

Хойто Байгалай районой ажалшадые хартаабхаар хангалгада ехэ бэрхэшээлнүүд дайрапдадаг. УРС-ын худэлмэрилэгшэд бүхы орон соогуураа хартаабха бэдэрнэ. Казахстанhаа, Белоруссиhаа, үнгэржэ ерэхэдээ Польшо, Германиhаа Хойто Байгал хартаабха асаруулха ушар гарана. 7—8 мянган тонно хартаабха холын область, хизаарнуудhаа, хари гүрэнүүдhээ асархада, аргагүй ехэ гаргаша хэгдэнэ. 7—8 тонно хартаабха Хойто Байгалда ургуулха арга боломжо бии юм бэшэ гү! Колхоз, совхозуудай хүтэлбэрилэгшэд энээн туша hаналаа табиха ёhотой гээд hанагдана. Манай райондо хартаабха ехэер ургуулха дүршэл шадабаритай хүнүүдшье, газаршье бии.

А. ЕФРЕМОВ,
худөө бэшэгшэ.

БУРЯАДАЙ ССР-эй ВЕРХОВНО СОВЕДЭЙ ПРЕЗИДИУМЭЙ УКАЗ

Буряадай ССР-эй Гүрэнэй арбитражай гүрэнэй арбитраар Е. М. Аюшеевае томилхо тухай

РСФСР-эй Министрнүүдэй Соведэй 1988 оной июлиин 7-ной 254-дэхи тогтоолоор баталгадаhан «РСФСР-эй Гүрэнэй арбитражай органууд тухай» Дүримэй 15-дахи пунктай зохилдуулан, Буряадай ССР-эй Верховно Соведэй Президиум **иигэжэ тогтооно:**

Зүүн Сибириин түмэр замай Улаан-Удын отделениин ахалагша юрисконсультын тушаалhаа ондоо ажалда оруулха гуримаар Елена Михайловна Аюшеевае сүлөөлөөд, тэрэниие Буряадай ССР-эй Гүрэнэй арбитражай гүрэнэй арбитраар томилхо.

Буряадай ССР-эй Верховно Соведэй Түрүүлэгшэ С. БУЛДАЕВ.

Улаан-Удэ, Соведүүдэй байшан.
1991 оной январиин 2.

БУРЯАДАЙ ССР-эй ВЕРХОВНО СОВЕДЭЙ ПРЕЗИДИУМЭЙ ТОГТООЛ

Гүрэнэй арбитрай тушаалhаа Л. Ф. Мурзинае сүлөөлхэ тухай

РСФСР-эй Министрүүдэй Соведэй 1988 оной июлиин 7-но 254-дэхи тогтоолоор баталгадаhан «РСФСР-эй Гүрэнэй арбитражай органууд тухай» Дүримэй 15-дахи пунктай зохилдуулан, Буряадай ССР-эй Верховно Соведэй Президиум **иигэжэ тогтооно:**

Буряадай ССР-эй Гүрэнэй арбитражай гүрэнэй арбитрай тушаалhаа ондоо ажалда орохо болоhонтойнь дашарамдуулан Людмила Федоровна Мурзинае сүлөөлхэ.

Буряадай ССР-эй Верховно Соведэй Түрүүлэгшэ С. БУЛДАЕВ.

Улаан-Удэ, Соведүүдэй байшан.
1991 оной январиин 2.

АДУУН hҮРЭГӨӨ ОЛОШОРУУЛАА

«АРДАГАЙ hАЙНИИЕ УНАХАЛ hАА...»

(Гаргын совхоздо адуу үсхэбэрилхэ асуудал саашадаа шиидхэгдэхэ гү?)

Статьягайнгаа эхиндэ нимэ асуудал табигдахаар байгаа гээшэ гү гэжэ уншагшад hанажашье магадгүй. Үнэн дээрээ абаад харабал, энэ ажахыда адуу морид муу бэшээр үсхэбэрилэгдэжэ байнхай. Зүгөөр морин hүрэгнай мал ажалай hэгэ гол hалбаринь байгаа хадаа тэрэнэй байдалыень үшөөл hайжаруулаагүйдэ аргагүй болоно гээшэ ааб даа. Район соо гү, али ажахынуудта үнгэргэгдэhэн үйлэдбэриин суглааануд, эүблөөнүүд дээрэ адуу моридые үсхэбэрилхэ асуудал ородоо харагдадагшьегүй, табигдадагшьегүй байха юм.

Тиимэ холошье бэшэл даа, хорёод-гушаад жэлэй саада тээ худөөгэй хүн зон ехэнхи ажалаа морёор лэ бүтээдэг байhан гээшэ. Моригүйгөөр үрэгшаа нэгэшье алхам хэгдэдэггүй байhан гэхэдэ, алдуу болохогүй. Худөө нютагуудта техникын олошоржо эхилхэдэнь, морид хэрэглэгдэхээ болижо, хойшоо гарашоо. Тэрэ үедэ тиимэшье байжа болоо. Хүсэ ехэтэй техникын хажууда морид яагаад тэнсэхэ гээшэб. Энэшье, мүн бэшэшье ондоо элдэб эсын шалтагаануудhаа боложо, мал ажалай нэгэ hалбари — адуу моридой тоо толгойнь мүнөө үсөөржэ, тэдэнэй ашаг шэмэнь доошолжо байhаниинь харамтай. Тиинhээ тиитэрээ мүнөө худөөдэ залуу моридые hургаха хүнэй олдохоёо болишоhониинь хайшааб? Тиимэhээ малай гүүртэ, отеранууд дээрэ hүрэгhөө таhарhан үнеэдые хүсэхээ болишоhон, арай-шамай хүлөө шэржэжэ ябаhан моридые унаhан үхэршэдые харажашье магадгүйт. Ехэдүүлэн алдажа хэлэгдээ гү гэжэ hанажашье болохот. Иимэрхүү байдалые би оло дахин өөрөө хараhан байнаб.

Эмнэг моридые хэн ургалхаб? Хэн тэрээндэ эмээл токохоб? Энэниие хэжэ шадаха хүнүүдэй үсөөн байhаниинь элитэ. Тиимэhээ худөөгэй залуу хүбүүд hургуулияа дүүргэhээр адуушадаар худэлхэёэ ошоно бэшэ, харин түмэр хүлэгөө ургалжа захална ха юм. Энэшье талаар Гааргын совхозой байдалынь тиимэшье холо ошоогүй. Тус ажахын адуун hүрэгнь бүри hая болотор район соогоо яhала hайн тээшээ тоологдодог байhан гээшэ. Эндэ мүнөө пенсидэ гараhан, тиихэдэ адуушанаар худэлhэн Асхадула Галимулинович Хаснутдиновай оруулhан хубита угаа ехэ юм. Ветеранай наhанайнгаа амаралтада ошоходонь, тэрэниие халаха хүн совхозтоо дотор олдоогүй. Зүгөөр олохон залуу хүбүүд адуушанаар ажаллаха хэды дуратай байгаашье hаа, хүндэ хүшэр байдалда ороходоо, ондоо худэлмэри шэлэхэ баатай болоhон байгаа. Хэн мүнөө ажал шэлэхэб даа. Үбэлдөөшье, зундаашье мориной эмээл дээрэhээ буухагүй, тиигээдшье тэдэнэртэ материальна ямаршье база байхагүй, тэрээнhээ гадуур адуушадай салин хүлhэниинь ехэл тулюуршаг байна ха юм. Иимэ байдал жэлhээ жэл бүри ходо ургэлжэлhөөр. Залуу хүбүүн худэлхэёэ ерэхэдээ, жэл гү, али хоёр жэлэй хугасаа соо ажаллаад, ябашахал даа. Табан жэлэй урда тээ ямаршье арендиэ, хамтын подрядай гурим, ажахын тоосоон тухай хөорэлдөөн гарадаггүй байгаа. Иимэрүү шалтагаанууд дээрэhээ адуушанаар ажаллахаяа ерэhэн хүнүүдэй удаан худэлжэ бирангүйгөөр, ондоо ажал бэдэржэ ошодогынь элитэ.

Бэрхэшээлтэй иимэ байдалhаа гараха талаар энэ совхоз hүүлэй хоёр жэлэй хугасаа соо Угнаасайда адуу моридые харууhалха үбэлэй бууса түхеэрhэн байха юм. Эндэ худэлхэ тусхай бригада байгуулагдаба. Баир Хунхенов, Валерий Батуев, Набиула Хуснутдиков, Игорь Эрхитуев, Содном Цыбенов гэгшэд коллективэй гэшүүдээр абтаба. Үбэлэй иимэ бүусатай хэды болоошье hаа, hүрэгынь хэзгүүр бэлшээгдэдэг байгаа. Адуушад моридоо хаагаад эдеэлүүлхэ тусхай хашаа өөhэдөө бариха тэхэдээ, техникэ, барилгын материалай дуталдаhан, хүтэлбэрилэгшэдэй анхаралаа хандуулаагүй дээрэhээнь энэ hанал бодолоо хэрэг дээрэнь бэелүүлжэ шадабагүй. Иигэhээр байтарнь хоёр жэл үнгэршоо. Гансал совхозой ноёдой энэ бригадада моридтоо тэжээл бэлэдхэхэ хэрэгтэнь нуга сабшалан таhалжа үгэhэниинь hайшаалтай.

Байгша оной эунhаа хойшо хүтэлбэрилэгшэд, мэргэжэлтэд адуун hүрэгтөө ондоогоор хандадаг боложо захалба. Адуушадай бригадын бригадираар урдань хонидой товарна фермые деагшаар худэлhэн Баир Павлович Гармаев томилогдобо. Энэ нүхэрнай түрэл ажахыдаа арбаад гаран жэлэй хугасаа соо худэлхэдөө, эбэртэ бодо малдашье, хонин ажалдашье худэлhэн, бүхы талаhаа өөрынгөө шадабари, мэргэжэлые харуулжа шадаhан хүн. Тэрэ жэл бүхэндэ үбhэшэдэй звенонуудые хүтэлбэрилхэдөө, ямаршье уларилтай үедэ үбhэ бэлэдхэхэ даабарияа ходо дүүргэдэг байhан гээшэ. Баир адуушанаар худэлхэёэ ехэтэ эүдхөөгүй. Баhал удаахан бодомжолжо үзэhэн байна. Угнаасайда моридто далай баригдахадань, тэндэхи нуга сабшалангай ургасые hайн мэдэхэ халуулжэ шадабагүй. Иигэhээр байтарнь хоёр жэл үнгэршоо. Гансал совхозой ноёдой энэ бригадада моридтоо тэжээл бэлэдхэхэ хэрэгтэнь нуга сабшалан таhалжа үгэhэниинь hайшаалтай.

Байгша оной эунhаа хойшо хүтэлбэрилэгшэд, мэргэжэлтэд адуун hүрэгтөө ондоогоор хандадаг боложо захалба. Адуушадай бригадын бригадираар урдань хонидой товарна фермые деагшаар худэлhэн Баир Павлович Гармаев томилогдобо. Энэ нүхэрнай түрэл ажахыдаа арбаад гаран жэлэй хугасаа соо худэлхэдөө, эбэртэ бодо малдашье, хонин ажалдашье худэлhэн, бүхы талаhаа өөрынгөө шадабари, мэргэжэлые харуулжа шадаhан хүн. Тэрэ жэл бүхэндэ үбhэшэдэй звенонуудые хүтэлбэрилхэдөө, ямаршье уларилтай үедэ үбhэ бэлэдхэхэ даабарияа ходо дүүргэдэг байhан гээшэ. Баир адуушанаар худэлхэёэ ехэтэ эүдхөөгүй. Баhал удаахан бодомжолжо үзэhэн байна. Угнаасайда моридто далай баригдахадань, тэндэхи нуга сабшалангай ургасые hайн мэдэхэ хадаа адуушанаар ажаллаад үзөөшье hаа, болохо бэлэй гээд hанаадшье үзэhэн байжа магадгүй. Нүхэр Гармаев эндэ түрэhэн хадаа тоонто газарайнгаа дахинаа hэргээгдэжэ эхилхэдэнь, досоогоо баярлаhан байха даа. Угнаасай гээшэ урдань ехэхэн hүүрин байhан гээшэ. Эндэ hү hаалиин фермэ, магазин, клуб, автомашинын гараж, Баргажан голой эрьье дээрэ моридой дал байhан ааб даа. Баирай нюдэн дээрэ эдэ бүгэдэ ойрын саг соо үгы хэгдээ. Магазинай гэр үлэнхэй. Урдандаа малшадаар ажаллаhан, мүнөө пенсидэ гараhан 3—4 айл энэ нютагта мүнөө ажаhууна.

Бригадираар томилогдоходоо Баир нэн түрүүн моридой байха хашаа, дал баряа. Хүбүүд өөhэдынгөө хүсөөр гурба hарын хугасаа соо худэлжэ гараhан байна. Эдэнэр хуушан Т-40 түхэлэй трактораар унагааhан модоёо шэрээ. hүүлдэнь энэ техникэнь эдэ бүгэдые даажа ядаад, эбдэршоо.—«Нилээд хүлhөө гаргаабди. Иимэ ажал хэзгүй хүнүүд миний хэлэhые ойлгохошьегүйл даа», — гэжэ бригадын гэшүүнэй мэдүүлhэниинь тэдэнэрэй ямар ехэ ажал бүтээжэ гараhыень үшөө дахин гэршэлжэ үгэнэ.

Хоёрдохёор, адуушад бүхы hүрэгөө тоолоод, тэдээндэ тарилгануудые хээ. Энэмнай баhал хүнгэн бэшэ ажал болоно гээшэ. Ой тайгаар бүлэг бүлэгөөрөө таращаhан адуун hүрэгые суглуулаад, нэгэ нэгээрнь тарилга хэхэ хэрэг гараа бшуу. Эдэнэр нэгэтэ үглөөнэйнгөө сай уулган дээрэ бүхы малшадай гүүртэнүүдhээ, заимхануудhаа ажал хэдэг аад, хүгшэрhэн моридые суглуулха гэhэн шиидхэбэри абаhан байгаа. Арhа, яhан болошоhон эдэ моридые хүл дээрэнь гаргаад hүүлдэнь гүрэндэ тушааха түсэб хараалба.

Адуун hүрэгөө саашадань хүгжөөхэдөө, Гааргын совхоз энэ hалбариhаа ашаг үрэ абаха аргатай гээшэ гү? Иимэ асуудал эндэхи адуушадта табихадамнай, тодо харюу үгэжэ шадаагүй hэн. Эдэнэр. арендиэ подрядай гуримда орохоёо үшөөл маргаhаар. Бригадеда техникэ хэрэгтэй болоно. Ажахын хүтэлбэрилэгшэд анхаралаа хандуулха ёhотой. Үнэн дээрээ совхозой адуушад хоо hон газар дээрэ энэ ажала эрхилжэ эхилhэн байна. Яажа мэдэхэб, hүүлдэнь энэ hалбариин хүгжөөгдэхэдэнь, Угнаасай hуурин дахинаа hэргээгдэжэшье магадгүйл.

hайн трактор даалгажа үгэгээшэ hаань, түрүүшын онд моридой байха капитальна баhра, гараж, гэрнүүдые бари аргатай байhанаа Баир Гармаев мэдүүлээ hэн. Энэмнай эн сагай эрилтэ болоно бшуу. Эдэ гэр бүлэ болоогүй залуу хүбүүд олоор худэлжэ байха юм. Эдэнэрнайл тоонто нь тагаа, эхэ эсэгынгэ буусые hэргэн бодхоохо хүнүүд гэшэ ааб даа.

— Моридто үнэн зүрхэнhэ дурлаhан хүнүүд лэ амжал туйладаг ха юм. Сэбэрээр зурууhалагдаhан моридые гаргунай hайндэртэ бэшэ, м ажал хэжэ байхадань, урмашахахада яанаб? Энэл ха к мэнай эрхилжэ ябаhан ажалмнай эхи үндэhэниинь. «Ардгай hайниие унахал hаа, адуудань табижа амаруулаарайр» hэн дуунай удхань эдэ бүгэдүшөө дахин гэршэлнэ бшуу гэжэ Баир Павлович ябаха арэмнай хэлээ hэн.

Энэ нүхэрэй хэлэhэниинь эгэйл хаш.

Б. ХОБРАКО
Хурамхаанай галнуу газетын редакци худэлмэрилэгш

— Таряашанай бүлин эдеэ хоолһоо ама хүрэгты,— гээд, наһатайшье һаа, үндэр гоё бэетэй гэрэй эзэн эхэнэр һалан һандангүйгөөр маниие хүсөөрөө шахуу столдо һуулгаба.— Гайхажа, аягүйрхэжэ бү байгты. Хөөрэлдэжэ үрдинэ аабзабди.

Стол дээрэнь үгы юумэн

Хубиин ажахынуудай хубита ехэ

ТАРЯАШАНАЙ ХҮНДЭ БАЯН ДАА

үгыл даа. Үльгэрэй оронойхидол адли бүхы эдеэ хоолой зүйлнүүдээр баян шэдитэ хибэс мэтээр намда тиихэдэ үзэгдөө һэн. Нюдэнүүдни иишэ-тиишээ гүйгөөд, ямар зүйлһөө эхилхэеэ мэдэхэеэ болишохош. Нэгэ янзын эдеэ зооголоод байдаг манда энэ столынь айхабтар баян шэнгеэр тиихэдэ харагдаа бэлэй. Одоол һая гаргагдаһан зөөхэй, зүгын тоһон, сонгоогдоһон мяхан, үндэгэн, огородой ногоон эдеэень тооложо бэрахааршье бэшэ, химиин зүйлнүүдээр үтэгжүүлэгдээгүй газар дээрэһээ хүряажа абаһан витаминуудаар элбэг овощ...

Үльгэрэй оронойхидол адли шэдитэ хибэс дээрэхи иимэ баян эдеэ хоолой зүйлнүүдые хүдөөдэ хэншье һаа үйлэдбэрилжэ, ургуулжа шадаха байна бшуу. Хайшан гээд гэжэ уншагшаднай һуражашье магадгүй. Жэшээ болгон хэлэбэл, Хорин районой Удинск һууринай пенсионернүүд Валентина Васильевна, Семён Фомич Шурыгинтан эгээл иимэ элбэг эдеэ хоолой зүйлнүүдые үйлэдбэрилдэг байха юм.

— Энэ помидор ямар сортын бэ, мэдэнэ гээшэ гүт? — гэдэг хүндэмүүшэ гэрэй ээзэн эхэнэр эрэ хүнэй томо гэгшын нюдаргадал адли уб улаахан помидор гаргажа, стол дээрээ табижархиба. Тиигээд харюу хүлеэһэншье юумэгүй: — Бухын зүрхэн,— гэбэ.

Үнэхөөрөөшье, энэ помидорынь юрын монсогоршье бэшэ, зүрхэндэл адли байха юм. «Лимонный», «Апельсиновый» гэжэ сортнуудай помидорнуудһаа ама хүрэбэбди. Эдэ помидорнуудшье газаа талааараа, үнгөөрөөшье цитрусуудһаа илгаханшье бэрхэтэй. Лимондол адли шара үнгэтэй жэмэсынь саахараар баян юм ха.

Эсэгэ Семён Фомич 67 наһатай, дайдаа ороное хамгаалгын хабаадалсаһан, хөөрдохи группын инвалид юм. Валентина Васильевна 64 наһатай болонхой. Хүнгэн, сарюун зандаа. 1947 онһоо хойшо суг хамта ажаһууна. Эдэ хоёр бүлэ болоходоо, юутэйшье байха байгааб даа. Хубсаһа хунарынь солдадай үргэлөөд ябадаг туулмаг соо тиихэдэ багтаа һэн. Гэр соохи, бараанууд гэбэл, дархалһан стол, хөөр модон һандайбша, Хүршын бэлэглэһэн нарин түмэр орон... Зүгөөр тиихэдэ инаг дуранда һогтоһон залуу хөөрто бэшэ юун хэрэгтэй байгааб. Он жэлнүүд мэдэгдэнгүй үнгэрөө. Дүрбэн үхибүүдээ ажабайдалай үргэн харгыда гаргаа. Аша, гушанаршье бии болонхой. Жаргалтай һайхан һүунал даа.

Шурыгинай гэр бүлэ 1964 ондо Хоринск һуурин зөөжэ ерэһэн байна. Буусаяа яһала удаахан түхеэрээшье һаа, зүгөөр капитальна барилганууды бодхоогоо. Мүнөө тэдэнэрэй буусын газарынь бүхы байра байдалтаяа хамта 30 соток болоно. Эдэнэр 7 соток талмай дээрэ хартаабха, 2 сотогто огородой эдеэ тарина, 11 метр утатай, 4 метр үргэнтэй парник бодхоонхой. Өөһэдын хорёо соохи 10 соток дээрэһээ зунай һаранууудай хугасаа соо хөөр дахин ургаса хуряажа абана.

Энэ гэр бүлын үнеэн үдэртэ дунда зэргээр 13 килограмм һү үгэдэг юм. Эндэһээ өөһэдын шэнэ зөөхэйтэй, тоһотой байдаг шуу. Хашараг, үшөө тугал бии. Ондо ондоо наһанай 4 гахай, 21 тахяа, хөөр бүлэ зүгы харууһална.

— Урдандаа 15 бүлэ зүгы барихадаа, 200 мүн дээшэшье килограмм зүгын тоһо суглуулагша бэлэйб,— гэжэ Семён Фомич яаралгүйхэн хөөрэнэ.— Нёдондо жэлдэ 7 бүлэ зүгытэй байһан хүм, мүнөө хөөр бүлэ үлэнхэй. Зүгынүүд олоороо хосорнол даа. Юунһээ гэжэ һанаат? Шалтагаануудынь олон. Ургамалнуудые химижүүлһэнһээ, саахарай дуталадаһанһаа, мүн бэшэшье шалтагаанһаа болоно хаш. Зарим хүнүүдэй гэмээр мёд үгэдэг сэсэгтэ ургамалнууд жэл бүхэндэ хосоржо байна. Байгаалида зарим хубилалтын болохотойнь сасуу зүгынүүд тэрээндэнь баһал хүнгэнөөр дадажа үрдинэ.

Шурыгинай гэр бүлынхидмайн 18—20-һоо эхилжэ үгэрсээ, июниин 5-һаа хойшо помидороо эдижэ эхилдэг заншалтай. Валентина Васильевна февраль һарада рассадаяа тарижа захална. Харин мартын һүүлээр, апрелиин эхээр энэ рассадаяа газартаа һуулгадаг байха юм. Тиихэдээ парник соогоо дулаа үгэжэ эхилнэ.

Улаан-Удэ хотодо ажаһуудаг хөөрдохи хубүүн Василий «алтан гартэй» гэдэг юм. Тэрэ парнигайнгаа утаашань хоёр талаарнь 10 сантиметр диаметртэй хоёр ряд сорго-нуудые гагнажа үгөө. Энээндэнь гэртэхиниинь ехэл баяртай байдаг.

Эдэнэр ранеткэ, яблока, малина, хара үхэр нюдэ, мойһо үргуулхын хажуугаар һүүлэй үедэ гүлзөөргэнэ, вишни, шасаргана тарижа, баян ургаса хуряадаг болонхой. Гэр бүлынхид огородой эдеэнэй ургасын үрэһэ хүрэнгэ хүршэтээ танилнуудтаяа андалдадаг, огородой болон саадай дүй дүршэлтэй танилсадаг.

Семён Фомич Валентина Васильевна хоёр өөһэдынгөө огород дээрэһээ хүдөө ажахын продукци айхабтар ехээр суглуулдаг болонхой. Хоёр пенсионернүүдтэ өөһэдын үйлэдбэрилһэн продукциин бишыхан хубинь хүрэхэ байна. Үхибүүдынь шадалтай айл бүлэнүүд болонхой. Тэдэнь баһал өөһэдөө мал баридаг, огород, саад ургуулдаг юм. Суглуулжа абаһан жэмэсээ, огородойнгоо эдеэ, үйлэдбэрилһэн мяхаяа хайшань худалдаха ёһотойб? Үлүү гараһан эдэ продукцияа бэлэдхэлэй пункгда сэхэ тушаагаагүйдэнь аргагүй. Харин үгэрсэ, помидор, жэмэсээ яаха болоноб? Хэрбээ эдэнээ дабһалаа, шанаа гээшэ һаань, шэл амһарта олдохогүй байна.

— Газааагаа ургуулһан жэмэсээ, огородойнгоо эдеэе дуратайшуулда эртээнһээ худалдажа эхилдэгбди. Дэлгүүртэ эдэ юумэеэ худалдажа байхаяа һанадагшьегүйб. Тэндэ зогсохо бэемнишье муу,— гэжэ В. В. Шурыгин хэлэнэ.

— Удын совхоз мал барихадатнай хэр туһалдаг бэ?

— Үгы даа. Совхоздо худэлжэ, хоюулан пенсидэ гараа һэмди. Пенсидэ гараад байхадамнай, гурбан жэлэй хугасаа соо манда 6 центнер зелёнко, тахяадамнай 100 килограмм ороо̸о үгэгшэ бэлэй. Һүүлэй жэлнүүдтэ иимэ туһаламжа үгтэхээ болинхой, — гээд гэрэй ээзэн гомдолоо барина.— Хоёр нуурнуудай хоорондо өөһэдын сабшалантайбди. Энэмнайл һайн,— гэжэ нэмэбэ.

— Үсэгэлдэр городһоо нэгэ танилайдаа хүрэбэбди,— гэжэ Семён Фомич хөөрөөгөө үргэлжэлүүлнэ.— Нёдондоной шарлашаһан салаар хүндэлөө. Тэрэнэй 10 килограммыень асаржа, сонгоогооб. Эдэ удэрнүүдтэ һөөргэнь абаашажа үгэхэб. Сало, мяха сонгоохоодоо, шэнэһэнэй холтоһо хэрэглэдэгбди. Тиихэдээ сало, мяхаяа марляар, үгышье һаа бэшэ бүдөөр өрёоходо. тортог байдаггүй,— гэбэ.

Нүхэр Шурыгинай сонгооһон мяханай, салын амтаниинь ехэл һайн. Иимэ сало, мяха магазинда харахашьегүйт олохошьетүйт.

А. ЧИМИТОВ,
«Шэнэ Удэ» газетын корреспондент.
Хориин район.

АДУУШАН

Шэнэ гараһан 1991 ондо коммунис партиин гэшүүн болоһоор 25 жэлэйнгээ ойе Дугар Жапович Доноев тэмдэглэхэ юм. Тэрэ Совет Армиин албанда ябаһанай һүүлээр Захааминай дотоодын хэрэгүүдэй таһагта 1970 он болотор худэлжэ, ахалагша лейтенант зэргэтэй болоо. «Хүлэг хадуурха, хүн алдуурха» гэжэ байдаг. Дугар Жапович милициин ажалһаа болижо, түрэл нютаг Санагаяа бусаад, адуушан болоһоор эгсэ 20 жэлээ баһал тэмдэглэхэнь.

— Хуби заяамни зүбөөр лэ хүтэлһэн юм байна. Эрэ хүнэй жаргалые хээрэл ябажа үзэбэб, түрэл нютагайнгаа адуун һүрэгые үсхэбэрилгэдэ хубитаяа оруулһандаа баяртайб. Арайл үтэлэгдэшэбэ даа, мэнэ жара хүрэхэмни. Ерэхэ намар харадаг адуугаа залуу хүндэ тушааха һанаатайб, заримдаа үдэр, һүнигүй эмээл дээрэ ябаха гээшэ хүндэ болошобо. Залуушуулшье олошорбо,— гэжэ партийна суглаанай һүүлээр Дугар Жаповичтай хөөрэлдэхэдэм хэлэбэ.

— Яаһан, ииһэн, юугээ хэлэнэ гээшэб Дугар Жаповичнай, хэн табихаяа байгаа юм. Пенсидэ гараараа үшөө хоёргурбан жэл худэлхэл байха,— гэжэ совхозой директор Байкал Цыренович Самбуев эрид мэдүүлбэ. Энэ һанамжые совхозой 2-дохи отделениие эрхилэгшэ Валерий Хандуевич Бадмаев баһал дэмжэхэдээ: — Дугар ахамнай урдаа хараха адуушамнай, ёһотойл үнэн сэхэ абари зантай коммунист даа. Габьяата амаралтадаа гараараа өөртөөл адли адуушаниие бэлдэхэ юм бээ,— гэнэн һанамжатай байгаа.

Хорин жэлэй туршада Дугар Жапович Захаамин соогоо эрхим адуушадай нэгэн ябаһан зандаа юм. Жэл бүри зуун үүн бүхэнһөө далаһаа дээшэ унага абажа, һүрэгөө бүрин бүтэнөөр харууһалжа ябадаг. Мүнөө үедэ Сергей Дашеев гэжэ залуу нүхэртэеэ хамта 250 толгой адуу, 8 азарга харууһална. Тэдэнь 1984 онһоо буряад үүлтэрэй болгогдожо, нютагай байгаалиин эрхэ байдалда тон тааралдажа байна. Үбэлдөө Зэдэ голой эхин багай Тудхалтын хада майлаар бэлшэхэдээ, зундаа һарьдагта гарашахадаа ядардаггүй адуун һүрэг бии болонхой. Харин урдань эндэ хүндэ бэетэй адуу үсхэбэрилжэ байхада гарза ехэтэй, тон түбэгтэй байдаг юм һэн.

Ажахын тоосооной аргаар ажаллажа байһан Дугар Доноев Сергей Дашеев нүхэртэеэ хоюулан 20 гектар сабшалантай хадаа өөһэдөө үбһэеэ бэлдэжэ, үбэлэй хүйтэндэ ядарһан унагад, даагадтаа, азаргануудтаа эдюулдэг юм. Мүнөө үедэ 100 гаран центнер үбһэтэй үбэлжэнэ. Декабрь соо хэдэн арбаад адуу тушаажа, гүрэндэ мяха худалдаха түсэбөө холо үлүүлэн дүүргээ. Жэлэй ажалай дүнгөөр олзогой гарахань.

М. МУНКОЖАПОВ.

Коммунистын ажал хэрэгүүд

ХОЙМОР НЮТАГАЙ БААТАР

Саяан уулын хормой доро оршодог Хоймор нютагта Данзан Аюшеевич Фроловые ехэ, багагүй һайнаар танидаг, хүндэлдэг, ажалай ба дайнай баатар гэлсэдэг юм. Тэрэ нүхэрнай Түнхэнэй аймагай Түхэреэн нютагта 1921 ондо үгытэй таряашанай бүлэдэ түрэһэн намтартай. Данзанай эхэ, эсэгэ Дари Аюша хөөр 1930-аад ондо нютагтань түрүүшын комомунын эмхидхэгдэхэдэ, тэрээнэй гэшүүд болоо̸о ороһон байгаа. Ажахынгаа үндыжэ хугжэхэ, баян болохо хэрэгтэ хубитаяа оруулһан түүхэтэй. Нютагтань «Красный пахарь» гэжэ колхоз эмхидхэгдэһэн юм. Мүнөө «Сибиряк» колхозой отделени болонхой.

Тэрэ үедэ тэндэ дүрбэн жэлэй эхин һургуули нээгдэжэ, улаан партизан ябаһан Мелягин һамгантаяа багшаар худэлжэ, үдөө нютагай үхибүүдые эрдэмдэ һургаһан байха юм. Данзан багаһаа һүбэлгэн хурса байһан тула дүрбэн классород хэлэн дээрэ дүүргэжэ гараа һэн.

1935 ондо 14 наһатай Данзан тус колхозой гэшүүн болжо, ажахынгаа олон ажалда худэлжэ, ажалай амтые багаһаа һайнаар таниһан байха. Түрүүшын тракторай «Красный пахарь» колхоздо ерээд байхада, хүнүүд ехэ, багагүй һонирхон тойрожо, дахажа байгаад харадаг һэн. Тэдэнэй дундa Данзан баһал бии һэн ааб даа.

Бухы һанал бодолоо трактورта үгэһэн хүбүүе хүнүүд наадалжа «ши, Данзан, хэзээ түмэр мори эмээллэжэ унаха хүмши?» гэлсэдэг байгаа. Уданшьегүй арбан зургаан нааһаяа гуйсэжэ ябаһан хүбүүе колхозой түрүүлэгшэ дуудажа, трактор агтын жолоошон болохыень дурадхаа һэн. Тиигэжэ 1937 ондо Түнхэнэй МТС-тэ нээгдэһэн трактористын курсада һуража гараад, эгээн түрүүшын ХТЗ трактор жолоодожо эхилээ һэн. Анханһаа түмэртэ бэрхэ хүбүүн трактораа аргагүй һайнаар харууһалжа, үдэр бүри колхозойнгоо ажалда ябадаг байгаа. Шэнэ газар элдүүрилхэһээ эхилээд, ургаса хуряаха. Юрэдөөл, колхозой ажал барагдаха бэшэ.

Табан жэл шахуу трактор агтаяа жолоодожо, түрүүшүүлэй тоодо ябатараа, 1940 ондо Д. А. Фролов сэрэгэй албанда абтаа һэн. Жэл шахуу алба хэжэ байтарнь, фашис Германи манай гүрэндэ дайгаар ороо̸о, Эсэгэ ороноо хамгаалгын дайн эхилээ бэлэй. Ганса Хоймор нютагһаа 380 хүн дайнда татагдажа, тэдэнэй 243 хүниинь бусажа ирээгүй.

Данзан хүбүүн баһал фронт мордожо, удангүй хайра гамгүй дайнай дүлэн соо ороо. Дайн гээшые, бэедээ үзөөд байхадаа, фашистнуудые үзэн ядажа, тэдэниие хайра гамгүйгөөр хюдахаб гэжэ тангариглаа һэн. Данзан хэлэһэндээ хүрэжэ, баатаршалга гаргаһанайнгаа түлөө энгэрээрээ дүүрэн орден, медальнуудтай нютагаа бусажа ирэһэн байха.

Данзан Аюшеевич Москва шадар болоһон байлдааанда хабаадажа, тэндэ болоһон тулалдааанда хоёр дахин шарахатаһан байха юм. Дүрбэн һарын туршада аргалуулаад, дахин байлдааанда ороо̸о һэн. Тэрэ айжа, хорожо ябаагүй, эгээл хүндэ хүшэр газарта ябажа, эрэлхэг зориг харуулжа, олондо жэшээ болоһон байха. Энэнь түрүүшын Улаан Одоной орденоор тэмдэглэгдээ. Удаань Польшын газар сүлөөлжэ ябахадаа, хоёр дахин баһа шарахатажа, госпитальдо аргалуулаад, дайгаа саашань үргэлжэлүүлһэн намтартай. Эндэ ябахадаа баатаршалга гаргаһанайнгаа түлөө хоёрдохи Улаан Одоной орденоор шагнагдаа һэн.

Дайсанаа даража, амар мэндэ гэртээ бусаһаар Данзан Аюшеевич түрэл ажахыдаа худэлжэ эхилээ. Тэрэ гэһээр 45 жэл соо трактор агтые жолоодожо, ажахынгаа хугжэлтэдэ аргагүй ехэ хубитаяа оруулаа. Энэ үе соо олон залуу хүбүүдые өөрынгөө мэргэжэлдэ һургаһан байха.

Партиин гэшүүн Данзан Фролов коммунист нэрэеэ ходоодоо дээрэ үргэжэ ябахыо оролдодог хүн. Худэлмэридөө хэрюусалга ехэтэйгээр хандадаг, бүхы юумэ үнэн сэхээр хэдэг байха юм. Хамта худэлдэг нүхэдтөө ходо туһа хүргэдэг. Даажа абаһан техникээ нарин няггаар абажа ябадаг. Жэлһээ жэл бүхэндэ абаһан уялгаяа дүүргэхэн хажуугаар тоһо түлишэ ехээр алмадаг байгаа. Данзан Аюшеевич ажалай фронтдо эсэхэ, сусахые мэдэнгүй ябалсажа, 1954, 1955, 1956 онуудта СССР-эй ВДНХ-да хабаадалсаба. Тэрэнэй алтан, мүнгэн, бронзо медальнуудта ба үнэтэй бэлэгүүдтэ хүртөө. Коммунист Фролов нэгэтэ бэшэ аймагай партийна конференциин делегадаар һунгаадаа.

Данзан Аюшеевич 1981 ондо наһанайнгаа амаралтада гарабашье, миин һуужа шадахагүй хадаа залуу механизаторнуудта яһала һургаал үгэдэг, тэдэнэртэ трактор болон худөө ажахын машинануудые заһабарилхадань туһалдаг байна. Тэдэнэй ехэ хүбүүн Владимир Улаан-Удэдэ трактористаар ажаллана, бага хүбүүн Валерий «Восточные Саяны» колхоздо механизаторааар ажаллажа, түрүүшүүлэй тоодо оролсоһоор үнинэй.

Данзан Аюшеевич мүнаа Аршаан курортдо ажаһуудаг. 1991 ондо 70 наһатай болохонь. Бэень хүнгэн, Аршаан курортын дунда һургуулида ошожо, һурагшадтай уулзалгануудые аша үрэтэйгөөр үнгэргэдэг заншалтай.

Д. А. Фролов фронтдо ябахадаа, КПСС-эй гэшүүндэ абтаһан юм. Тэрэ коммунист нэрэеэ үндэрөөр абажа ябадаг, үетэн нүхэдэйнгөө дунда ходо партийна съезднүүдэй болон Пленумуудэй шиидхэбринүүдые ойлгуулхые ороолдодог. Ёһотойл партиин журам бариһан коммунист болоно.

Б. БИРБАЕВ.

Малай үбэлжэлгэ—шанга шалгалта

ХАЙША ХЭРЭГ БАЙҺАНДАА...

Ниитын малай үбэлжэлгэ, худөө ажахын эгээл шухала наһанануудай нэгэн мүн. Тиимэнээ Могойтын районой «Путь Ильича» агрофирмэдэ энэ хаын хэр үнгэрэгдэжэ байһаниие шалгаха зорилготой тусэй бүлэг һаяхан тиишэ ошоо ерэһэн байна.

«Путь Ильича» агрофирмэ кругой эгээл томо ажахынуудай нэгэн юм. Эндэ хонидой то толгой бусаһаа олон байна. Мүн дээрэ нэрлэгдэгшэ ахын малшадай ажал хэрэгдтэй танилсаад байхадаа, ны район дотор ниитын малай үбэлжэлгын хэр зэргэ үнгэрэгдэжэ байһаниинь элирхэ ргэтэй байгаа бшуу. Мүнөө йон, округ дотор хаа хаагүй ажалай элидхэлэй нуэжа мууданан дээрэһээ, хүө ажахын продукци үйлэдэрилхэ хэмжэзн доошолно. рим зон, бухы коллектив дынхидал «дээрэһээ» тусхай барин ерэхые хүлеэгээд һаар. Нүгөөдүүлынь бэеэ гаад хүдэлхэ бүрин эрхэеэ сэд хэрэглэжэ шаданагүй уу. Иимэ ушарта һүрэг мал уһалжа байһан зоноор ан нюураараа уулзажа хөөдөөд, урагшагүй байдалай дутагдалыень элирүүлхэ шухала байба.

идэ ажахын ветеринарна ч А. Батомункинтай хонилай хоёрдохи бригадаар бабди. Тус бригадын бриер Ж-Д. Дамбаев маниие улба. Өөрөө нүхэр Дамурдань хонишоноор ажалаа байһанаа энэ харюусалй тушӓалда дэбжүүлэгдэ-ээнь хойшо ороидоол 4 үнгэрэнхэй.

даншьегүй ахалагша хони- Буда Шармакшеевэй отахүрэжэ ерэгдэбэ. Тэрэ гэр ороо 806 түлгэ хонидые уһална. Сагаан-Уулын хүн й мэдүүлһэнэй ёһоор, тэаалгагдаһан ажалдаа хасалгатайгаар, эзэн ёһоор даг хүн байба. Тиимэнээ нь, хойто-хорёонь түхеэнхэй. Гансал голхормоор ниинь гэхэдэ, хура бороо-ледэ өөһэдынь гэр, хони- байра уһанда абтаһан . Тиимэнээ хонишод элгээ нилээд бэрхэтэйрхэ байдалда үнгэргэнэ. эр бүлэ гансал ажалгаа нгээ аша туһаар шэмэрүүн хүйтэн үбэлые урагшатай дабажа гарахань ха.

Залуу хонишон Александр Арьяновай байдал бидэниие яһала урмашуулба. Тэрэ эжытээ, мүн дүү басагантаяа 1300 түлгэ хонидые харууһална. Залуу хонишон өөрынгөө хүсөөр хотоноо бариһан, дулаалһан байна. Агрофирмын олохи хонишод ажахыһаа туһаламжа хүлеэжэ, нилээд ехэ сагаа һалгадаг заншалтай. Үбэлжөөкөө тухеэржэ ядаһаар байтарнь, арайхан хүшэлһэн хонидынь намарай ольбондо, үбэлэй түрүүшын хүйтэндэ доройтожо эхилдэг. Эдэ бүгэдые уридшалан хараада абаһан Арьяновтан ниитын малай үбэлжэлгые эмхитэй һайнаар, түгэс бэлэдхэлтэй үнгэргэнэ. Зүгөөр, «Путь - Ильича» агрофирмын правлениин гэшүүдэй хонишодэй өөһэдынь һуудал байдалда анхардаггүй байһаниинь харамтай. Ушарынь, хони харууһалдаг энэ гэр бүлэ мүнөө болотор һэеы гэр соо ажаһууна. Хажуудань бодхоогдоһон байшан гэртэнь сонхонь шэллэгдээгүй, пеэшэн барихадань хирпиисэ дуталдана.

Агрофирмын хүтэлбэрилэгшэдэй, мэргэжэлтэдэй хоёрдохи дутагдал гэхэдэ, хонишодынь хэтэрмэ олон хони даажа абаад харууһална. Һаядаа 200 хониень амяарлажа, ондоо отарада дамжуулха гэлсэнэ. Агын округто залуу хонишодто хэмгүй олон хони даалгажа, тухашаруулдаг дутагдалтай. Энээнһээ уламжалан, һүүлэй үедэ хонишоноор ажаллаха хүнүүд олоор дуталдана.

Агрофирмын хонин ажалай хоёрдохи бригада хамта 15 хонишон ажаллана. Эдэмнай дүй дүршэлөөрөө арга шадалаараа, ажал хэрэгтээ хандасаараа хоорондоо ондоонууд байха юм.

— Дүрбэн жэлэй урда тээ түсгаар хэлсээ баталжа бидэ хонин ажалда хүдэлмэрилхэеэ ерээ һэмди. Тиихэдэмнай ажахын хүтэлбэрилэгшэд һуудал байдалымнай һайжаруулхаар айхабтар ехээр найдуулаа бэлэй. Теэд он жэлнүүдэй үнгэрхэ бүри энэ найдалнай үе сагай урасхалтай ходорон үнгэрнэ хэбэртэй, — гэжэ ахалагша хонишон Цырендоржо Батомункуевай һамган Дарима манда голхоронгёор хөөрөө һэн. Жэшээлхэдэ, хонишон тэжээл бэлэдхэхэ, мүн бусад ажалаа хэхэ бага тракторгүй. Хүршэлэн түбхинэһэн хонишодто барандань тракторай байхадань, Батомункуевтанда мүнөө болотор техникэ үгтөөгүй байһаар. Иимэ байдал хонишодой урмыень нилээд хухалнал даа. Энэ хонишон түл абаха, нооһо хайшалха түсэбөө дүүргэнхэй. Үнгэрэгшэ намартаа эхэ хонидой үрэжүүлгэ саг соонь үнгэргөө. Теэд хонишодой үүсхэлтэ энэ ажалые агрофирмын правлени, нютагай Совет анхарааггүй байба ха юм. Автолавка, почто эндэ үүлэнэй зөбһараар үзэгдэһэн нарин мэтэ, һара-жэлэй үнгэрһэн хойно хаа-яахан үзэгдэнэ.

Дабасамбуу Жаргалов түрэл ажахыдаа 40 жэлэй туршада хонишоноор ажаллаһан, түнитүбшэн зантай, халуун шулуу яһала долёоһон хүн байха. Тэрэ ори гансахан морёо уналжа, мантай бэлшээридээ уулзаба. 950 түлгэ хусануудые харууһалжа, һайнаар түлжүүлжэ ондо оруулха гээшэ ахалагша хонишондо, тэрэнэй бүлэдэ нилээд хүшэр байха. Үнгэрэгшэ хабар агрофирмын правленидэ ондоо хонишониие орондонь олохо тухай һануулһаниинь (энэмнай пенсидэ гаранхай хүн) мүнөө болотор гүйлтань анхаралда абтаагүй байна. Манай ябахада, үбгэжөөлэй байрада хото хорёонь муудаһан, үбһэ тэжээлээр багa үбэлжэлгэдэ оронхой байгаа һэн. Хэрбээ иимэ байдалһаа боложо, хабарай эсэстэ хонидойнь олоороо гарзалаа һаа, хэн харюусахаб?

Дабасамбуугай хүбүүн Дугаржабай буусада бидэ баһал хүрөө һэмди. Энэмнай эсэгын хэрэг найдамтайгаар үргэлжэлүүлэн, яһала хүл дээрээ гараһан хонишон гэжэ нютаг нүгадаа тоологдодог. Мүнөөшье хото хорёонь бэлэн, үбһэ тэжээл хуһамагтаа зөөгдэнхэй. Харууһалжа байһан эхэ хонидойнь хүшэ тамир һайн. Дабасамбуугай хоёрдохи хүбүүн, Доржожабынь баһал эсэгынгээ харгыгаар ошонхой. Тэрэ мүнөө үедэ түрүүшынхиеэ хурьгалха зуһаг хонидые харууһална. Шэнэ буусада байдалаа шэнээр, хүн зоной нюдэндэ уринаар түхеэрхые ороолдоо. Зүгөөр түл абаха байрань хангалтагүй бэлдэгдэнхэй байба. Сонхынь шэл тэһэрэнхэй, хушалтань хуу забһартай. Шэбхэнь абтаагүй зандаа байба. Ушарынь, урдань энэ буусада һүрэг хони харууһалһан хүниинь шэбхэеэ гаргахые ороолдонгүй орхёо бшуу. Хонишод хонидойнгоо байра һэльбэхэ, заһабарилха хүсэлэнтэй. Теэд гансаараа бүтээхэ аргагүй ха юм даа.

Саашадаа хүрэһэн лэ, хонишодой бригадануудта адлирхуу дутагдалнуудтай байгаа бэлэй. Олонхи хонишод ажал хэрэгтээ урдынхиһаа абьяас багатайгаар хандадаг болоһон байба. Тэдэнэр барандаа хажуу тээһээ туһаламжа хүлеэһээр. Теэд тон голхоролтой, гомдолтой юумэн гэхэдэ, колхозой правлени, тэндэхи худөө ажахын мэргэжэлтэд малшадта туһаламжа үзүүлхээр шамданагүй.

Юрэдөө, орон доторой эбэмхигүй байдал Сагаан-Уулын хонишодтошье хүрэжэ ерээ гэжэ тобшолол хэхээр. Булта хара амяа хараһан, хэн нэгэндэ гэмээ тохохо хүсэлтэйнүүд байба. Олонхи буусануудта хото, хорёонь бэлэн бэшэ байгаа. Ноябрь һарын тэнгээр хотондоо ороодүй хонид ерэхэ жэлэй зүлгэ ногоон дээрэ хэр зэргын тамиртай гарахаб? Бүри тодорхойлбол, хэдэниинь урин дулаанай саг болотор тэсэхэб? Үшөө нэгэ дутагдал гэхэдэ, Сагаан-Уулын хонишодто хуһамагуудынь тэжээлээр дүүрэн байбашье, үбһэ, обёос хайша хэрэгээр, гамгүйгөөр үгтэнэ. Жэшээлхэдэ, обёос миил газарта адхагдаад үгтэнэ. Тэжээлээ иимээр гаргашалһан хонишод үлэн хоохон хабарай сагые яажа дабаха хаб?

Гурбадахи ехэ дутагдал гэхэдэ, хонид саг соогоо уһаар хангагданагүй. Дүрбэдэхинь дабһан дуталдана. Энэ бухы дутагдалнууд агрофирмын мэргэжэлтэдэй, хүтэлбэрилэгшэдэй гэмээр усадхагданагүй.

«Путь-Ильича» колхозой үхэр мал баһал тулюурханаар ондо орожо байна. Бухы округ, область соогоо урдандаа суурхадаг байһан «Берёзко» гэжэ һаалиин фермэ һандаран хосоржо байна. Гол шалтагааниинь гэхэдэ, эндэхи һаалишадта ажаллаха, амарха эрхэ байдал олгогдоогүй. Мүн «Эдир наһан» гэжэ һаалиин фермэдэ бухы юумэнэйнь доройтожо байһан тухай районой ветеринарна врач И. Т. Содномов мэдүүлээ һэн. Сагаан-Уулын фермэ үдэртэ 300 килограмм һү хэзээдэшье һаагаагүй байха. «Берёзко» фермэ үнөөн бүриһөө дунда эзэрээр 3 мянган килограммһаа дээшэ һү һаадаг бэлэй. Мүнөө эндэ ямаршье ажал хэгдэнэгүй. Тэжээлэй цех худэлгэгдэнэгүй. Зоотехническэ тоо бүридхэн, малай үүлтэр һайжаруулха худэлмэри мартагданхай. Ажахын ехамад зоотехник Б. Цыриторон энэ удаа гэмээ сагааруулхашье үгэ олоогүй. Арендэ, ажахын тоосоон гэхэ мэтэ шэнэ онол арганууд ажахыда нэбтэрүүлэгдэнэн аад, үшөөл нарижуулан һайжаруулагданагүй. Зариман үмсэ болохоёо хулеэнэ. Таряашад, тэжээл бэлэдхэгшэд хара амяа харашанхай. Мүн хүтэлбэрилэгшэдшье бээ абанхай. Хэн нэгэндэ, ямар бүлэг хүнүүдтэ шангаханаар хандабал, тэрээндэ үнөөрхэжэ, үгэ нэгэдээд, хүтэлбэрилэгшье тушаалһаань буулгажархидаг гурим олошороо. Орондонь колектив өөһэдтэнь таарамжатай, эрилтэ табихагүй хүниие һунгана бшуу. Иимэ «шэнэ» онол арга Сагаан-Ууладашье бии.

«Путь Ильича» агрофирмын хонишод, малшадай хангалтагүй ажал хэрэг, тэдэнэй тон ахир бэлэдхэл, байдалһаа тохёолдоно гэжэ һанахаар. Хилээмэ, саахаргүй, түлеэ залһагүй, задагай зайдан гэр байратайшуул захаһаа олон. Ямар зэмэтэйдээ агрофирмын эгээл ехэ баялиг харууһалжа байһан эдэ зон иимэ хэһэлтэдэ орохо болооб? Үмсынгөө 10-20 мал бусадһаа һайнаар ондо оруулхын түлөө гү? Теэд мүнөө сагта түб һууринда налайжа һууһан бусадшье зон эды олон мал үмсэдөө бариха эрхэтэй. Манай һанамжалхада, малшад, хонишодой байдалые түб һууринайхиһаа дутуугүй һайн болгоогүйдэ худөө ажахыда иимэ дутагдал дабтагдажал байха гээшэ ха. Энээниие «Путь-Ильича» агрофирмын хүтэлбэрилэгшэд уридшалан мэдэхэ зэргэтэй.

Б. БАТОЖАЛСАНОВ,
худөө бэшэгшэ.
Б. ГАРМАЖАПОВ,
манай тусхай корр.

ҺҮҮЛЭЙ МЭДЭЭСЭЛНҮҮД

СССР-эй ПРЕЗИДЕНТЫН УКАЗ — ГОЛ АНХАРАЛДА

КИШИНЕВ. (ТАСС). Январиин 2-то Молдовын Республикын Верховно Соведэй сесси дээрэ үгэ хэлэхэдээ, СССР-эй Президент М. Горбачевой Указай үндэһөөр республика соохи байдалые тогтонижоруулха талаар шэнэ жэлэй урда абаһан тогтоолые дүүргэхын тула парламентын хүтэлбэрилэгшэдтэй хамта бухы юумэ хэхэбди гэжэ республикын президент М. Снегур мэдүүлбэ. Парламентын саг үргэлжэлын комиссинууд тус тогтоолые бэелүүлхэ талаар тодорхой хэмжээнүүдые зохёожо эхилнэхэй.

«Молдовын ССР-тэхи байдалые гуримшуулха талаар хэмжээнүүд тухай» СССР-эй Президентын Указ ба шэнэ Союзна хэлсээн урдынхяараал республикын олониитын гол анхаралда байһаар. Президентын Указые дүүргэбэл, Молдоводо үндэһэ яһатанай ба эрхэтэдэй эбтэй эетэй байдал тогтоохо, республикын бүтэн байлгые сахиха арга олгохо гэжэ республикын хүн зоной олонхинь тоолоно.

НИИДЭЛГЭ ҮРГЭЛЖЭЛҺӨӨР

Замбуулинай эрдэм-шэнжэлэлгын «Мир» комплекс дээрэ космонавтнууд Виктор Афанасьев Муса Манаров хоёрой ниидэлгэ үргэлжэлһөөр. Газар шадарай замбуулиндахи хүдэлмэри хараалагдаһан графигай ёһоор үнгэргэгдэнэ. Хоёр космонавтын бэенүүд һайн.

«Микрохирургия глаза» гэһэн научно-үйлэдбэриин нэгэдэлэй дэргэдэ медико-клиническэ түб «Пульман» гэжэ мэдэгдэжэ француз фирмэ ниислэлдэ нээбэ. Ресторантай, кафетэй, бассейнтэй тусхай гостиницын таануу номернуудта эндэ аргалуулхаяа ерэһэн хүнүүд байрладаг болохо юм. Спутникай телевиденин дамжуулганууд тэдэнэй аятай зохидоор амарха, аргалуулха арга олгохо байна.

ЗУРАГ ДЭЭРЭ: клиническэ шэнэ түбэй дэргэдэхи гостиницын номернуудай нэгэндэ.

ТАСС-ай фотохронико.

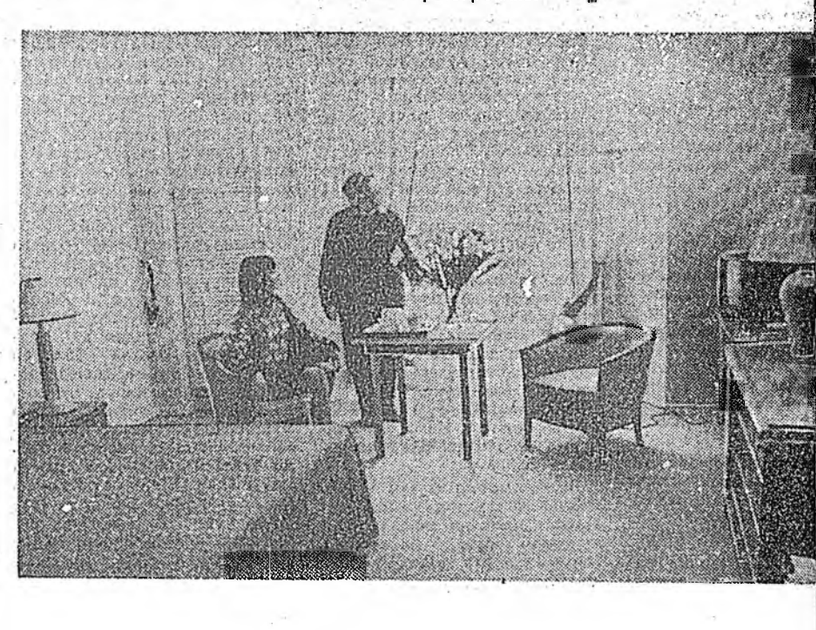

Манай тайлбари

БҮГЭДЭ АРАДАЙ АСУУЛТА ХАЙШААГААР ҮНГЭРГЭГДЭХЭБ?

...ая боложо дүүрэһэн СССР-ийн Арадай депутадуудай IV съезд «Бүгэдэ арадай дуугаа...гэ (СССР-тэхи асуулта) тулгаа Хуули баталан абажа, баталаһан үдэрһөөнь хойшо...ндэнь оруулба. Тэрэнэй...удхань ямар гэшэб! Иимэ...хэмжээ ябуулга хайшаагаар...ргэгдэдэг байха юм.?

...анай гүрэнэй ажабайдалай...шухала асуудалнуудаар...дхэбринүүдые болон...СР-эй Хуулинуудые бүгэдэ...дай дуугаа үгэлгын аргаар...алан абахын тулада энэ...жээ ябуулга үнгэргэгдэдэг...ха юм. Бүгэдэ арадай дуу...гэлгэ үнгэргэлгын гол...гуримууд иимэ байха:

...суултада хабаадахые хэн...дтэй, баадхаха, идхахагүй;

...уугаа үгэлгэ һайн дурнай, ...уса байха;

...үгэдэ ниитын, адли эрхэтэй, ...дуугаа үгэлгын эрхэдэ...эһэлха;

...СССР-эй эрхэтэн бүхэн ажа...даг газартаа ооредо ержэ...уугаа үгэдэг байха;

...суултада хабаадагша бүхэн...эл дахин дуугаа үгэхэ эр...эй юм.

...Асуулта үнгэргэлгэ тухай...эндо ходо мэдээсэлгэ, бэлэ...гэдэнь болон тоололгодо...ниитын түлөөлэгшэдэй үр...лгэ...оор хабаадалга хангагдаха...той.

...ССР Союзай Хуулинуудай...оор дуугаа үгэхэ эрхэтэй 18...а гүйсэһэн СССР-эй эрхэтэн бүхэн асуултада хабаадалсаха юм. Ухаа муутайшуул, сүүдээр иимэ гээд мэдэрэгдэһэн, түрмэдэ һуужа байһан, уголовно Хуулиин ёһоор харуул доро һууһан зон асуултада хабаадалсаха эрхэгүй.

ССР Союзай зиндаада шиидхэгдэхэ гээд хараалагдаһан асуудалнууд асуултада табигдадаг байха юм. СССР-эй ямар нэгэ шэнэ Хуули баталан абалга, СССР-эй хубилгалга, болюулалга гү, али зарим хубилалтануудые оруулалга, СССР-эй Хуулинуудай мүн бусад актнуудай гол удхые тодорхойлһон шиидхэбринүүдые абалга, ССР Союзай зиндаада шиидхэгдэхэ тон шухала асуудалнууд тухай олониитын һанамжа тодоруулга асуултын аргаар элирүүлэгдэхэ аргатай. Асуулта СССР-эй бүхы газар дээрэ гү, али зарим нютагуудтань үнгэргэгдэжэ болохо юм.

ССР Союзай хилэнүүд, республикануудай, автономито областнуудай, округуудай газарай бүтэн, ойроо хүртэшэгүй байлга, статусайнь хубилалга, гүрэнэй аюулгүйе сахилга, обороные бэхижүүлгэ, ниитын гурим хамгаалха, эрхэтэдэй аюулгүйе, элүүр энхэ байдалые аршалха талаар хойшолуулашагүй шухала хэмжээнүүдые абалга, СССР-эй Арадай депутадуудай съездын, СССР-эй Верховно Советэй зиндаада шиидхэжэ томилогдодог тушаалтадые томилолго, ажалһаань сүлөөлэлгэ тухай болон СССР-эй уласхоорондын хэлсээнүүдһээ уламжалан, уялганнуудаа бэлэлүүлгэтэй холбоотой асуудалнууд бүгэдэ арадай дуугаа үгэлгэдэ табигдахагүй.

Асуулта СССР-эй Арадай депутадуудай съездээр, хоорондонь СССР-эй Верховно Советдээр соносхогдодог, газар газарта ажаһуудаг олонхи зоной болон ород хэлэн дээрэ үнгэргэгдэдэг, бюджедһээ абтаһан мүнгэн зоёри хэрэглэгдэдэг.

СССР-эй эрхэтэд, СССР-эй Арадай депутадуудай съезд, СССР-эй Верховно Совет, Союзай болон Национальностьнуудай Советүүд, СССР-эй Президент, харин республикануудта гүрэнэйнь засагай дээдын зургаанууд асуулта үнгэргэхэ эдэбхи гаргаха аргатай.

Хэрбээ асуулта үнгэргэхэ эрилтэ СССР-эй эрхэтэдэй табиһан байгаа һаань, эдэбхитэдэй бүлэг бии болгодожо, СССР-тэхи асуултануудай Түбэй комиссида хандадаг, бүридхэлдэ абахыень гүйдаг. Тон тодоор, һайнаар бэшэгдэһэн дуугаа үгэлгэдэ табигдаһан асуудал СССР-эй Верховно Советэй тус тус комитедэй, палатынь саг үргэлжэлөн комиссиин гаргаһан тобшололһоо уламжалан, бүридхэлдэ абтадаг гү, али арсаһан тухай дуулгагдадаг. Арсалта бүруушаабал, эдэбхитэдэй бүлэг СССР-эй Верховно Сүүдтэ хандаха эрхэтэй.

Бүридхэлдэ абтаһан тухай үнэмшэлгэ абаһан үдэрһөө эхилжэ, һунгаха эрхэтэй СССР-эй эрхэтэд асуулта үнгэргэлгые дэмжэһэн зоной дуунуудые гар табюулалгын аргаар суглуулжа эхилхэ аргатай. Гар табюулха документ бүхэнииө арадай депутадуудай городской, районой, поселковосельскэ Советүүдэй гүйсэдкомууд уридшалан баталха ёһотой. Хэрэгтэй болоо һаань, засагай эдэл зургаанууд гар табилгын зүб, бурууе шалгаха эрхэтэй. Бүридхэлдэ абтаһанһаа хойшо гурбан һараһаа ехэ бэшэ саг соо гар табюулалган болодог байха.

Суглуулагдаһан гар табилгатай документүүд эдэбхитэдэй бүлэгтэ эльгээгдэжэ, бүридхэлдэ абтаһанһаань хойшо дүрбэн һараһаа хойнотонгуй юрэнхы дүнгүүдые согсолон гаргаха, СССР-тэхи асуултануудай Түбэй комиссиин үзэмжэдэ табиха эзргэтэй. Харин тус комисси өөрынгөө тобшололнуудые нэгэ һарын турша соо бүрилдүүлээд, СССР-эй Верховно Советдэ эльгээхэ ёһотой.

СССР-эй Арадай депутадуудай съездээ, СССР-эй Верховно Советэй сессида хабаадагшадай хахадһаа олонхиин дэмжэһэн байгаа һаань, асуулта үнгэргэхэ шиидхэбэри абтадаг, тэрэниие үнгэргэлгын болзор тодоруулагдадаг.

СССР-тэхи асуултануудай республиканска Түбэй комиссинууд, СССР-тэхи асуултануудай участково комиссинууд бүгэдэ арадай дуугаа үгэлгэ эмхидхэн үнгэргэдэг байхаар хараалагдана. Гадна республикануудта ССР-тэхи асуултануудай окружной комиссинууд бии болгогдохо аргатай. Тиихэдээ эдэ бүхы комиссинууд СССР-эй арадай депутадуудые һунгаха талаар комиссинуудта адлаар эмхидхэгдэдэг, бии болгогдодог байха юм.

Дуугаа үгэлгын болохо саг болон газар тухай 15 хоногоор урид дуулгагдаха ёһотой. Дуугаа үгэлгын үнгэргэгдэхэ газарта асуултада табигдаһан Хуулиин гү, али ямар нэгэ, ондоо шиидхэбэриин текст заабол хадаатай байха зэргэтэй. Дуугаа үгэхэ бюллетень соо дэмжэнэ, дэмжэнэгүй гэһэн хоёр хүсэнэгэй нэгэн соохи үгые дуугаа үгэгшэ зураха ёһотой. Хэрбээ хоюулайень зураһан байбалнь, тус бюллетень зүб бэшэ гээд тоологдохо.

Дуугаа үгэлгэдэ хабаадалсаһан бүхы эрхэтэдэй юрэнхы тоо, дэмжэһэн гү, али дэмжээгүй зоной, зүб бэшэ гээд тоологдоһон бюллетеньнүүдэй тоо асуултын гол дүн соо СССР-тэхи асуултануудай Түбэй комисси заабол оруулха ёһотой. Тус документүүд ород хэлэн дээрэ бэшэгдэдэг байха юм.

Дуугаа үгэгшэдэй юрэнхы список соо оруулагдаһан зоной хахадһаа олонхиин асуултада хабаадалсажа, эдэнэрэй хахадһаа олонхиин дэмжэһэн байгаа һаань, асуултада табигдаһан Хуули гү, али ямар нэгэ бүгэдэ арадай дуугаа үгэлгэ эмхидхэн үнгэргэдэг байхаар хараалагдана. Гадна республикануудта ССР-тэхи асуултануудай окружной комиссинууд бии болгогдохо аргатай. Тиихэдээ эдэ бүхы комиссинууд СССР-эй арадай депутадуудые һунгаха талаар комиссинуудта адлаар эмхидхэгдэдэг, бии болгогдодог байха юм.

Дуугаа үгэлгын болохо саг болон газар тухай 15 хоногоор урид дуулгагдаха ёһотой. Дуугаа үгэлгын үнгэргэгдэхэ газарта асуултада табигдаһан Хуулиин гү, али ямар нэгэ, ондоо шиидхэбэриин текст заабол хадаатай байха зэргэтэй. Дуугаа үгэхэ бюллетень соо дэмжэнэ, дэмжэнэгүй гэһэн хоёр хүсэнэгэй нэгэн соохи үгые дуугаа үгэгшэ зураха ёһотой. Хэрбээ хоюулайень зураһан байбалнь, тус бюллетень зүб бэшэ гээд тоологдохо.

Дуугаа үгэлгэдэ хабаадалсаһан бүхы эрхэтэдэй юрэнхы тоо, дэмжэһэн гү, али дэмжээгүй зоной, зүб бэшэ гээд тоологдоһон бюллетеньнүүдэй тоо асуултын гол дүн соо СССР-тэхи асуултануудай Түбэй комисси заабол оруулха ёһотой. Тус документүүд ород хэлэн дээрэ бэшэгдэдэг байха юм.

Дуугаа үгэгшэдэй юрэнхы список соо оруулагдаһан зоной хахадһаа олонхиин асуултада хабаадалсажа, эдэнэрэй хахадһаа олонхиин дэмжэһэн байгаа һаань, асуултада табигдаһан Хуули гү, али ямар нэгэ ондоо шиидхэбэри абтаба гээд тоологдодог.

СССР-тэ асуулта үнгэргэхэдөө, гурим хазагайруулагдаа гээд СССР-эй Генеральна прокуророй тоолоо һаань, СССР-тэхи асуултануудай Түбэй комисси дахинаа дуугаа үгэлгэ соносхохо эрхэтэй.

Асуултада табигдаһан Хуулиин гү, али ондоо ямар нэгэ шиидхэбэриин абтаһанһаа хойшо долоон хоногой турша соо СССР-эй Верховно Соведэй Президиум дүнгүүдыень олоной үзэмжэдэ табиха ёһотой юм.

СССР-эй эрхэтэдэй асуултада хабаадаха хэрэгтэ ямар нэгэ аргаар һаалта хэһэн зон, документүүдые ондоо болгоһон, үгтэһэн дуу буруугаар тоололго эмхидхэһэн, дуугаа үгэлгын нюуса байха ябадалые сахяагүй гүрэнэй гү, али ниитын зургаануудай, предприятинуудай, эмхи зургаануудай, организациинуудай тушаалтад асуултануудай комиссинуудай гү, али эдэбхитэдэй бүлэгүүдэй гэшүүд, гар табюулагшад табан жэл хүрэтэр болзортойгоор эрхэеэ хаһагдадаг гү, али хоёр жэл соо ажал хэхэ гээд тогтоогдодог, 5 мянган түхэриг хүрэтэр яла түлэдэг байха гэжэ хараалагдана.

Иигэжэ гүрэн түрын удха шанартай Хуулинуудые гү, али ондоо ямар нэгэ шиидхэбэринүүдые баталан абалгада хабаадаха арга боломжо СССР-эй эрхэтэн бүхэндэ олгогдобо гээшэ.

Зохёохы ажалтанай холбоонуудта

БАЯР БА... ГУНИГ

Зохёохы ажалтанай холбоонуудта юун хэгдэжэ, юун боложо байдаг юм! Энэ асуудал манай уншагшадые һонирхуулха ёһоороо һонирхуулна. Мүнөөдэрһөө эхилжэ, «ЗОХЕОХЫ АЖАЛТАНАЙ ХОЛБООНУУДТА» гэһэн нимтэ шэнэ гаршаг нээгдэбэ. Зохёохы ажалтанай холбоонуудта боложо байһан үйлэ хэрэгүүд тухай дэлгэрэнгы мэдээсэлнүүд, гол шухала асуудалнуудаар хэгдэһэн хөөрэлдөөнүүд энэ гаршаг доро үгтэжэ байха.

Мүнөөдэр Буряадай ССР-эй Хүгжэм зохёогшодой правленийн түрүүлэгшэ Б. О. ЦЫРЕНДАШИЕВТАЙ хэһэн манай түсхай корреспондент Ц. ДОНДОГОЙН хөөрэлдөөн таанадай анхаралда дурадхагдана.

Буряадай ССР-эй Хүгжэм зохёогшодой холбоон баярта...хэрэгүүдээр мүнөө жэлдэ...ог байгаа гээшэ бээ...

Тиимэ. Илангаяа намартаа...убэлэй эхээр. Хүгжэм зохёогшоорой мэргэжэлтэдэй эмхи...түүлагшадай нэгэн — Буряадай...имнай арадай артист Дандар...ашеевэй түрэһөөр 80 жэлэй...байгша оной намар гүйсоод. «А...эһэн нютагтань ошожо тэмдэглэ...лээ һэмди. Дуушад, радио, ...евдениин оркестр, хүгжэм...богшод — хамта 30 хүн Түнхэ...эй аймаг ошоо һэмди. Дан...Аюшеевэй дурасхаалда зо...улагдаһан һайндэр Түнхэндэ...итэй һайнаар үнгэрөө. Түнхорхид нютагайнгаа хубүүн...дуу хүгжэмдэ дуратай, ...огорходог байна.

...Найдан Дамирановай дурасдаа...алда зорюулагдаһан һайндэр...лэнгэдэ болоһон байха. Анхэ...тодоржо гараһан гурбан...ряад композиторай нэгэ...нь мүнөө мэндэ ябана. Тэ...хадаа Жигжит Абидуевич...гуев. Урдаа хараха энэ хү...ай 75 наһатай болоо. Ойнь...баяртэ зорюулагдаһан хүгэ...мэй һайндэр Хэжэнгэдэ бо...о ааб даа. Баһа Улаан-Удэ...оперно театр соо республ...кын олониитын хабаадалга...һайндэр боложо, мэргэ...лтэ хүгжэм зохёолгын үндэ...Нуури табилсаһан Жигжит...идуевич Батуевые амаршал...ю юм. Гадна Агада Лхасаран...нховоиной нэрэмжэтэ конс...ос болоо. Тэрэн тухай та...ниндо материал гараа...аб даа.

— Республикын Хүгжэм зохёогшодой холбооной анхан...нгуулагдаһаар табин жэлэй...н баяртай эдэ һайндэрнүүд...бсараа байна даа.

— Тиимэ даа! Энэ үйлэ хэ...тэ, зорюулагдаһан пленум...рлагдаа ааб даа. Энэмнай...ааһ юбилейнэ гэхэ гү али...ридохи пленум байгаа. Хо...ойроһоо, онсолбол, Монгол...ноо, Москваһаа, Ленинградаа, хүршэ республикануудаа...ршад ерэ һэн. Хүгжэм зохёогшодой холбооной табин...лдэ зорюулагдаашэ...пленум...дэн үдэр үргэлжэлжэ, Жигжит Батуевһаа эхилээд, Баяр...ондоков, Пүрбо Дамиранов...үрэтэр — үбгэн, залуугүй зо...ой үмэнэ тоосожо, юу хэһэ...ээ, юу бүтээһэнээ шагнуу...аа, харуулаа зомди. Олон бү...элнүүдэй бараг сэгнэлтэ абаа...эхэ байнаб.

Тэдэ үдэрнүүдтэ Бау Базаро...ич, Ямпиловай ажаһуурһан гэ...эй ханада дурасхаалай сам...ар хадагдаа һааб даа. Тии...эд 50 жэлэймнай ойн баяр...Москвада үргэлжэлоо. Тэндэ...СССР-эй, Россин Хүгжэм зо...ёогшодой холбоонуудай уда...ёршад Жигжит Абидуевичые...най халуунсар амаршалаа. ...Москвада болоһон концертдэ...рдаа хараха дуушаднай, хүг...жэмшэднай эдэбхитэйгээр хабаадаа.

— Москвагай һүүлээр баһа хаагуур гүйлгэлдоо бэлэйт!

— Эрхүүдэ буряад литературын, искусствын һайндэр болоһоор юм. Тэндэ манай хүгжэмшэд, дуушад ошоһон байха. Буряад литература, искусствын үдэрнүүдэй Хяагтын аймагта болоходо, бидэ баһал хабаадаабди. Тиигээд «Панорама Сибири» гэжэ нэрлэгдэдэг шэнэ хүгжэмэй фестиваль Красярск хотодо декабриин 21—29-нэй үдэрнүүдтэ болоо һэн. Энэ фестиваль хадаа гурбан жэл болоод лэ зарлагдажа байдаг, Сибириин заншалта һайндэрнүүдэй нэгэн болонхой. Энээнһээ Урда Новосибирскдэ болоо һэн. Хүгжэм зохёогшод Сергей Манжигеев, Юрий Ирдынеев, Виктор Усович, Анатолий Андреев, би — иимэ зон мүнөө жэлэй фестивальда хабаадаабди. Дуушадһаа СССР-эй арадай артист Дугаржап Дашиев, РСФСР-эй габьяата артистка Ольга Аюрова ошолдоо һэн.

— Тэрэ фестивальда таанадай ямар зохёолнууд табигдаа гээшэб!

— Юрий Ирдынеевэй симфоническа поэмэ, Анатолий Андреевэй романснууд, минии, Сергей Манжигеевэй дуунууд, Виктор Усовичой, Юрий Ирдынеевэй үүгэдтэ зорюулһан зохёолнууд тэндэ эзэлэнтэ байха. Красноярскын олониитэ, зон манай дуушадые халуунаар угтаа. Новосибирскһээ манай Валентина Цыдыпова зорюута ерэзд, «Чио-Чио-Санда» дуулажа, олоной гайхал болоо. Тэрээхэн басагамнай Новосибирскын театрай урдаа хараха дуушаниинь болонхой, дүрбэн томо парти бэлдэжэ үрдиһэн байна.

— Тиихэдээ Красноярск гээшэмнай хүгжэмэй томохон түб болоно гээшэ аабза?

— Тиимэ даа! Сэхыень хэлэбэл, би Красноярскын хүгжэм зохёогшодто, хүгжэмшэдтэ одоол сагаан һаналһаа атаархааб. Харыт даа: концертын ямар гоё залнуудтай гэжэ һананат! Ехэ зал, бага зал гэжэ бии! Ехэ залынь ямар байгаа юм, би хараагүйб, Зүгөөр бага зал соонь фестивалиин концерт дүрбэ дахин болоо һэн. Бага гээл хадань хэмжээгээрээ багахан гэжэ һанаагта! Тиимэ бэшэ: манай оперно театрай харагшадай залай тухай! Тиихэдээ ехэ залынь бүри ямар байгаа хаб? Үшөө органна залтай юм байна. Тэрэ зал соонь фестивалиин камерна концерт гурба дахин болоо. Алишье залдань хүн зон шэгээтэй байна. Концертын иимэ олон залтай хадаа тиимэ юм гү, юрэдөө, Красноярскын зон хүгжэм шагнаха дуратай байна. Тиимэшье байнгүй яаха гээшэб: тэндэмнай оперо, баледэй һайн театртай. Валентина Цыдыпова ерэжэ, Чио-Чио-Санай партиие дуулаа гэжэ дээрэ хэлээ һэм. Амаргүй гоёор дуулаа даа, зониие хүүюулээ! Гадна хүгжэмтэ комедиин театр бии. Амаргүй һайн-байшантай филармони байха. Орон доторхи олонхи филармониууд гарзатай, гүрэнэй хүзүүн дээрэ «амидардаг» юм. Харин Красноярскын филармони олзотой оршотой байдаг байна. Тиигээшье һаа, 2 миллион 600 мянган түхэриг мүнгэ гүрэн үгэдэг юм байна.

Аргагүй, һайн симфоническа оркестртэй. Уран һайханайнь хүтэлбэрилэгшэ, ахамад дирижер — РСФСР-эй арадай артист Иван Шпиллер. Энэ оркестрынь 100 хүгжэмшэдтэй. Тиихэдээ өөрын кафетэй, залтай Актёрнуудай байшан бариганхай. РСФСР-эй Хүгжэм зохёогшодой холбооной Красноярскын һаһаг (түрүүлэгшэнь Владимир Николаевич Сонегин) өөрын байратай, хэдэн таһалгатай. Тиихэдэнь 50 жэлээ тэмдэглэһэн манай холбоон гэхэдэ, оперно театр соо уйтахан нэгэ таналга соо... оршодог. Юун гээшэб?!

— Уран бэлигтэнэй удамаршад бэрхэ зон байгаа юм гү, яагаад тиимэ ехэ барилганууд хэгдээ хаб!

— Юун удамаршад! Хизаарайнь удамаршад холые хараха нюдэтэй, олые бодохо сэдьхэлтэй зон байгаа гэе. 1972 оной ноо партиин Красноярскын крайкомай нэгэдэхи секретаряар хүдэлһэн, тэрэл далаад онуудта КПСС-эй ЦК-гай гишүүн, СССР-эй Верховно Соведэй депутат байһан Павел Стефанович Федирко гээшэнь энэ городой, хизаарайнгаа соёл болбосоролой материальна үндэһые һайжаруулхын тула шадаха юумэеэ хуу хүүлэһэн байна бшуу. Нааад онуудта шүүмжэлэлдэ ороод, ондоо тээ «залагдаһан» байгаа. Искусствын эрилтые зүбөөр ойлгодог хүниие ондоо ямаршье дутуутай байгаа һаань, хүлисэхэ байгаа гэжэ һанаа һэм. Литература, искусствын, соёлой ажал ябуулагшадта гэжэ жэл бүри жараад байра үгтэдэг байһан байна! Байрагүй хүгжэмшэн, дуушан, уран зураашан, зохёолшон Красноярскда байхагүй гэнэ.

— Тиихэдэнь манайхид!...

— Бү хэлээ! Манай ноёд гэхэдэ, табан жэлэй гү, али жэл жэлэй түсөб дүүргэбэди гэлдээд лэ, шагнал-магналда өөһэдыгөө табижал байдаг бэшэ һэн гү? Манда зохёохы ажалтанай байшан үгы. Артистнууд хэдэн жэл соо байра хүлеэдэг. Москвада аргагүй гоёор дуулажа магтуулһан Елена Шараева байрагүй. Баһал бараг гэжэ сэгнүүлһэн Баатар Будаевай һамган Эрхүүгэй областьдо байдаг. Эндэ ерэхэ гэхэдээ, орохо гэргүй.

— Ород драматическа театр оорыш байрагүй.

— Хари гыш!

— Хүүхэлдэйн театрай байшангые хорёод жэл шахуу зөһабарилаа бэшэ һэн гү!

— Хэлэхын оногүйл даа! Иихэдээл гунигтай болошодог.

— Наян дүрбэдэхи оондо би Воронеж сшоо һэм. Тэндэхи хүүхэлдэйн театр табяад жэлдэ байрагүй, «ортогшоор» ябадаг байгаа юм ха. Профсоюзай областной советдэй гоё байшан барюулхалаар, хуушан байшаниень хүүхэлдэйн театрта үгэжэ, айхабтар түргэн саг соо зөһабари хүүлэжэ үгэһэн байгаа һэн. Образцовой театрһаа дутуугүй гоё ордон болгоо. Хоёр миллион түхэригэй зөһабари хэгдээ гээ һэн. Тэрэ мүнгые гүрэн үгоо бэшэ, харин тэндэхи заводууд, томо предприятинууд туд тудтаа мүнгэ үгөө: хүдэлмэришэдэйтнай үри бэзэрые хангаха ха юм гээд областной хүтэлбэрилэгшэдыень мэдүүлээ юм байна.

— Искусствын хүмүүжүүлхы үүргые, оюун һайхан нүлөөень зүбөөр ойлгожо шадаха ноёд байхадаа, тиигэнэ ха юм. Мандашни искусство ойлгохо ганцаханшье хүн ноёдой дунда байгаагүй. Илангаяа нэгэдэхи нюурнуудай дунда. Мүнөөшье ондоо болоһон юумэн балай харагдагшагүй...

— Жэшээнь, манай республикада артистнуудайнгаа уран бэлигые сэгнэжэ шадаа һаа...

— Валюта олохо һэн гэжэ гү? Хэлсээнгүй ааб даа. Ким Базарсадаевай, Дугаржап Дашиевай хоолойе юугээр сэгнэлтэйб? Манайшни дуушад захаһаа валюта асарха шадалтай зон ха юм даа. Галина Шойдагбеваһаа эхилээд, Елена Шараева, Татьяна Шойдагбаева хүрэтэр. Москвада Ольга Аюрова ехэ һайн гараа. Иигээд худалаар хөөрэлдэһөөр, хобоо хэлсэнээр байтарнай, саг ошожол байха, бэрхэ дуушадаймнай үтэлхэ саг газаа орожо ерэхэ. «Дуушан бүхэнтнай — валюта!» — гэжэ Москвагай хүгжэмэй мэргэжэлтэд хэлээ һэн.

— Саашанхи хараа түсэб!

— Тээсгэн нэгэ хөөрэлдэхэдөө, дуушадай фестиваль Улаан-Удэдэ ерэхэ жэлдэ үнгэргэхэ һаналтайбди гээ һааб-заб? Москва ошоходоо, Россин соёлой министр Юрий Соломин, СССР-эй соёлой министр Николай Губенко гэгшэдые өөрааалхажа, энэ фестиваль тухай хэлээ һэм. Искусствын түлөөлэгшэд соёлой министрнүүд байхадаа, ондоо даа. **Энэмнай иимэ юумэн гээшэ** гэжэ оймуулжа зобоһоной хэрэгтүй, амаяа ангайхатайш адли, абаһаар лэ ойлгоодхихо юм. Зохид! Элдэб эсын технарьнууд соёлой дарганар болон гэхэдээ, хүниие зобоодог ха юм даа... Дуушадай бүхэросин фестивалиие Лхасаран Линховоиной нэрэмжэтэ гэжэ соносхохо гэлсээбди. Даб дээрээ бүхэроссин байг, саашадаа Союзай, Азиин гү, али бүхэдэлхэйн хэмжээндэ хүрэжэ магадгүй. 1991 оной октябрь соо «Буряадай хүгжэм зохёогшод — хүүгэдтэ» гэһэн темээр пленум зарлахабди. РСФСР-эй Хүгжэм зохёогшодой холбоонтой хэлсэгдээ. Хото худөөгэй искусствын, хүгжэмэй һургуулиин, хоровой коллективүүд олоороо хабаадаха, бэлэдхэлэй горитой худэлмэри ябуулагдаха байна. Түсэб тухай хэлэбэл, даб дээрээ иимэл даа.

— Һайн даа. Буряадайнгаа хүгжэм зохёогшодто гараһан шэкэ жэлэй амжалта хүсэе!

— Һайн бэлэйт!...

МОНГОЛ. Эрдэмтэ туйлалтануудай дэлхэйн реесртэ монгол биолог, медицинын эрдэмэй доктор Жамбалын Шагжын нэрэ оруулагдаба. Хүнэй бэсын дулаае тааруулха микробиологическа арга тэрэ элирүүлһэн байна. Будүүн гэдэһэнэй утаһаа хүнэй ами наһанай сохэ дүлдыдадаг байныё эрдэмтэн шэнжэлэн үзээ.

Байгаалиин табисуурай ёһоор будүүн гэдэһэн хүнэй амин шухала органуудта — хотодо, эльгэндэ, һүлэһэндэ, боорэнүүдтэ — дүтэ оршодог байһан дэмы бэшэ. Будүүн гэдэһэн соо ходо тооной болбосоруулгын процессуудэй боложо байдаг һэн хада бусад органуудһаа 2—3 градус үлүү дулаан байдаг. Хүнэй бэсын органуудай хүсэ гаргаха болоходо, энэ үлүү дулаан хэрэглэгдэдэг байна бшуу.

ЗУРАГ ДЭЭРЭ: медицинын эрдэмэй доктор Ж. Шагж.

ТАСС-ай фотохроника.

Түрэл хэлэлнай — түнэг хэшэгнай

ХЭЛЭНДЭЭ НАРИННААР ХАНДАЯЛ!

«Буряад үнэн» газетымнай 1990 оной декабриин 20-ной номерто «Бурханай хайрлаһан бэлиг гү, али?..» гэһэн статья соогоо поэтесса Ц. Дондогой шүлэг зохёолоо бэшэхэдээ, залуу уран зохёолшод үгээ зубаар хэрэглэхэ ёһотой гэһэн асуудал тон зуб табина. Илангаяа арад зоной дунда дэлгэрһэн дуунуудай үгэнүүд тодо һонор, удха түгэлдэр байха ёһотой гэһэн һанамжань арсалтагүй. Буряадайнгаа уран зохёолшодой дунда үгэ хэлэнэй эзэн гэжэ алдаршаһан, уйгаржан бэшэгтэй гэхэ гү, али хуушан монголшо Цырен-Дулма Дондогойн буряад хэлэнэйнгээ баян, сэбэр байхын түлөө хододоо ороллдожо байдагынь һайшаалтай.

Нээрээшье, уран зохёолшодой ном һударнуудта, газетэ, журналнуудта үндэһэн хэлэнэймнай үгэ болон мэдүүлэлнүүд зүбөөр бэшэгдэнэй, театрай тайзан дээрэһээ, мүн телевидени болон радиогоор зүбөөр хэлэгдэнэй гэжэ хүн бүхэн һанадаг, хүсэдэг ха юм. Үгэеэ зүбөөр хэрэглэхэ, бэшэхэ, хэлэхэ гээшэ илангаяа залуу үетэндэ, һургуулиин шабинарта тон шухала гэжэ мэдэгдэжэ. Энэ талаар республикымнай һургуулинуудай түрэлхи хэлэнэй, литературын багшанарай һайн ажал хэжэ байдагынь, һарюу мүрюугаар хэлэгдэнэн, удхынгаа талаар буруугаар бэшэгдэнэн үгэнүүдтэ дураа гутадагынь ойлгосотой. Тиимэһээ үндэһэн хэлэнэйнгээ сэбэр байха тухай, алибаа зохёол соо гү, али толилолгонууд соо буряад үгые зүбөөр хэрэглэхэ тухай һанамжа дурадхалнуудаа газетэдээ эльгээжэ байхыень уншагшадтаа хандахадамнай яаха юм?

«Нэгэнэй ухаан — нимһал, олоной ухаан — орьёл» ха юм. Хэлэ бэшэгые «дэрлэжэ» байһан эрдэмтэдһээ гадна жэнхэни буряад хэлэнэй уута гэгдэдэг хэды олон һахал сагаан үбгэд, һаншаг сагаан хүгшэд Буряад орондомнай бии гээшэб! Хэлэнэй талаар тэдэнэй алтан һургаалынь, захяа заабаринь бидэ бүгэдэндэ али зэргэ аша туһатайб?

Дээрэ дурсагдагша статья соогоо Ц. Дондогой дуун болоһон минии шүлэгүүд соо дайралдаһан «гажа буруу», «байра, һуурия олоогүй, тушаалдаһан газартаа табигдаһан» үгэнүүд тухай хэлэнэ. Ц. Дондогойн энэ шүүмжэлгые зүбшөөхэгүй байнаб. Юуб гэхэдэ, статья соогоо дурдаһан үгэнүүдэй удхые тэрэ нэгэ талаһаань харана: «Эжы» гэжэ дуунай «оршон» гэһэн үгэ поэтессын, мүн наһатай зоной, багшанарай шэхэ юундэ «хадхааб» гэжэ ойлгожо ядабаб. «Оршон ябыш» гэхэдээ, би эжыдээ ямар муу юумэ хэлэһэн болонобиб? «Оршон ябыш» гээшэ «мүнөө ходо, мүнхэ хажуудам ябыш» гэһэн удхатай үгэ бшуу. Ондоогоор хэлэхэдэ, «мэндэ ябыш» гэһэн үгын синоним. Дуун соогоо заатагүй «мэндэ ябыш» гэжэ бэшэхэ һэнши гэжэ хүниие баалажа болохо аал?

Хэрбээ Ц. Дондогой «оршон» гэһэн үгын удхые тайлбарилангүй, таарахагүй муу үгэ тобшолол хээ һаа, «Инаг гансам, ерээрэй!» гэжэ дуунайм «эбэрэн байһан» гэжэ үгые тайлбарилжа, эрдэмтэн К. М. Черемисовэй толидо хандана. Зуб лэ даа, «эбэрэн байһан зүрхэн» гээшэ «үбдэжэ байһан зүрхэн» болоно. Зүрхэнэйнгөө гажаржа, гунигдажа, үбдөөл хада, «эдэгээхээ ерээрэй!» — гэнэ ха юм. Эндэ «голхорһоной» хэрэг юун юм?

«Эбэрһэн» гэжэ үгэ юундэ «тон лэ гажа буруу» үгэ болоноб? Яахадаа «шэхэндэ аргагүй хажараар соностоноб»? «Эбэрһэн» гэжэ үгэ гансал эбдэрһэн бурханда хабаатай гэжэ гү? Дурлаһан зүрхэн гээшэ хүнэй зосоохи «бурхан» болоно. Гунигдаха, уйдахадаа эбэрдэг, үбдэдэг... Халтантуулан хэлэхэдэ, бурханай хүрэгэй гар хүлэй хухарһан, хөлторһон, гантаһан, эбдэрһэн байгаа һаа, тэрэниие «тамьдарһан» бурхан гэжэшье хэлэхэдэ болохо.

«Эбэрхэ» гэжэ үгэдэ дураяа гутаһандаа, Ц. Дондогой намайе «муу жэшээ харуулба» гэжэ зэмэлээд, статья соогоо залуу поэдые «нюдараашань» буруу! Цэрэн Чойжинимаев буряад хэлэтэй хубүүн хадаа шүлэг соогоо ямар үгэ хэрэглэхээ өөрсө мэдээ юм бээ. «Эбэрһэн зүрхэн» гэжэ үгые заатагүй Г. Чимитовэй дуунһаа абаа гэжэ яажа баталжа болохоб!

Үндэһэн буряад хэлэмнай сэбэр һайхан зандаа оршон байһай, ямаршье хүшэр сагта инагуудай зүрхэн бү эбэрһэй гэһэн үреэлээр түс тэмдэглэлээ түгэсхэнэб...

Гунга ЧИМИТОВ,
хүхэ малгайта хүбдүүд отогой буряад-монгол.

ҺУРГУУЛИИН ҺОНИН

АЯНШАЛХАДА ҺАЙН

Мэлын хүсэд бэшэ дунда һургуулиин хүтэлбэри болон багшанар хангай һайхан Захааминайнгаа үзэсхэлэн гоё байгаалитай, ульгэр домогто нютагуудтай. Һурагшадаа ходо танилсуулжа байха гэжэ шиидхэбэ. Тиигээд лэ тээмэндэ һургуулиин 7-дохи «а» классай һурагшад, совхозойнгоо автобусоор Санага ошожо, район соогоо эгээл томо гэжэ тоологдодог хүдөө тосхонтой танилсаа, эндэхи хизаар ороноо шэнжэлэлгын музей соо орожо хараа. Санагаһаа холуур мэдээжэ болоһон энэ музейе даагша, нютагай дунда һургуулиин багша Викулий Шагдурович Хадаев хэдышье сүлөөгүй байгаа һаа, музейгээ нээжэ, Мэлэһээ ерэһэн айлшадтаа баян экспонадуудаа харуулба.

— Нютагһаамнай холошье бэшэ байдаг Санагада ерэжэ, гоёшье, һониншье юумэнүүдые харабабди, музей сооһоонь ехэ юумэ ойлгожо абаабди. Суута поэт Мэлс Самбуевай нэрэмжэтэ үйлсэ эндэ бии юм байна,— гэжэ һурагшад омогтойгоор мэдүүлбэ.

— Имагтал һуралсалай үедэ амаралтын үдэр шэлэжэ абаад, һурагшадые ниишэ, тиишэнь ябуулаад, һонирхолтой юумэнүүдые харуулаад ерэхэдэ, һуралсалдань яһала һайн нүлөөтэй байдаг, ухаан бодолыеньшье һэргээдэг, һонор болгодог. Ябалгын һүүлээр номоошье үзэхэдөө, гэрэйнгээ даабаринуудые дүүргэхэдээ, һайн мэдэрэлтэй, оролдосотой болоһониинь эли байдаг,— гэжэ классые хүтэлбэрилэгшэ Роза Балдановна Намжилова хөөрөө һэн. Гэхэ зуура Роза Балдановна районой эхэнэр шаташадай мүрысөөндэ ходо түрүү һуури эзэлдэг хадаа өөрөөшье республика соогуурааб ябажа, эдэб турнирнуудта хабаадажа байха дурата юм. Энэ шэнжэ шанараа үхи бүүдтээ шэлжүүлнэ, һургуулидаа шатарай кружок эмхидхэзд, һорилго хэнэ. Тэрэнэ хүтэлбэрилдэг 7-дохи «а» классай һурагшадай дундаһаа түрэл тоонто нютагтаа, байгаалидаа, үг гарбалдаа, һүүлэ һүүлдэ шатарта тон дурата хүнүүдэй г

БҮЛЫН ҺАЙНДЭР

Сагаан морин жэлэй үбэлэй хин һарын һүүлшын үдэрнүүдэй нэгэндэ Бүргэ гэжэ тосондо еҳэ хүлгөөтэй байба.

— Юун болохоёо байгаа юм, ямар нэгэн суглаа хураал олохонь гү даа? — гэжэ нюагай нэгэ үбгэжөөлһөө асуудамнай:

— Үгы даа, манай совхоз олон Хамниин сомоной Соедэй хүтэлбэрилэгшэд Владимир Азангаевич Батуевтанай жаран жэлэй ойе тэмдэглэхэ гэжэ шиидхэһэн юм. Тиигээд лэ олон нүхэдынь, аха дүүнэрынь ерэжэ байна бшуу даа — гэбэ.

Ушарынь хадаа Владимир Азангаевич (нютагайнь зон балшар багаһаань юрэл Жоня гэжэ нэрлэдэг) Цырен-Дулма Аюшеевна хоёр хоюулан нэтэл жэлдэ, нэгэл үдэр 1930 оной декабриин 14-дэ түрэһэн, тадна эгсэ 40 жэлэй саада тэрэ гэр бүлэ болоһон байна. Мүн лэ хоюулан 14 наһатай байхадаа, Хасуурта нютагайнгаа «Улаан таряашан» колхоздо орожо, гэшүүдынь болоо. Тиихэдэ хоюулан (1941—1945 онуудай) «Эсэгэ ороной хамгаалгын Агуухэ дайнай үедэ шэн зоригтойгоор ажаллаһанай түлөө» гэһэн медальнуудаар 17 наһандаа шагнагдаа һэн.

— 1947 оной намар молотилкаар таряагаа сохижо байхадамнай тэрэ үедэ аймагай Соведэй түрүүлэгшээр хүдэлжэ, ябаһан Буда Гармаев ерэжэ, олон хүнүүдтэ, тэрэ тоодо Жоня бидэ хоёртo, тэдэ медальнуудые зүүлгэжэ, М. И. Калининай гар табилгатай үнэмшэлгэнүүдые барюулаа бэлэй,— гэжэ Цырен-Дулма Аюшеевна һанан дурсана.

«Улаан таряашан» колхоз Бүргын колхозтой нэгэдэжэ, хожомынь Хамниин совхоз болгодоһон юм. Энэл ажахыдаа Жоня Цырен-Дулма хоёр эршэ зоригтойгоор таһалгаряагүй ажаллажа, залуу наһаяа үнэргөө юм. Жожиин Номгон-Далайн Флодто алба хэжэ ерэхэдэнь, Цырен-Дулма сасуутандаа хадамда гарашоо һэн. Тэрэ үедэ үндэр һайхан бэетэй, мундуу шираг шамбай моряк Жоня хүбүүн гоёл ябаа һэн бээ даа. Албанай һүүлээр Жоня Баян голой шулуу нүүрһэнэй уурхайда электригээр, нүүрһэ заодэг автомашинын жолоочоноор хөөр жэл хүдэлөөд, түрэл колхоздоо тэхэрижэ, Оёорой (Зэдын аймаг) хүдөө ажахын мэргэжэлэй училищи дүүргэһэнэй һүүлээр трактористаар, комбайнераар ажаллаба.

1970 ондо нютагайнь колхозһоо 16 механизатор Монголой Арадай Республика ошожо, таряа хуряалгадань туһалһан юм. Тэдэнэй дунда ябалсаһан Жоня 20 үдэрэй туршада 930 гектар таряа сэхэ хадан хуряаһан, хэдэн зуун комбайнерай дунда түрүү һуринуудай нэгые эзэлжэ, Монголой Арадай Республикын мүнгэн шанда 3—4 дахин хүртэһэн, олон грамотануудаар шагнагдаһан алдартай.

Харин тэрэ үедэнь Цырен-Дулма һамганиинь нютагтаа медицинын пунктые бүхы наһаараа даажа байһан Дарижаб хадам эжынгээ заабаряар медпунктда хүдэлдэг болоод, зоноо эмшэлэлсэжэ, элүүр энхые хамгаалалсажа, ариг сэбэрые сахилсажа байба. Цырен-Дулма Аюшеевна мүнөө 81-тэй болоод ябаһан хадам эжынгээ һургаалаар хорин жэл таһалгаряагүй хүдэлөөд наһанайнгаа амаралтада гараһаар табан жэл болонхой, гэбэшье үмсынгөө 5 эбэртэ бодо малые, 10 гаран хонидые, поршоонхолдог 3 гахайгаа жэншэдгүйгөөр харуурһалаад байһаар. Гэр бүлынхидөө һү, мяха, тоһоор баян бардамаар хангахын хажуугаар үлүү гараһан малаа, гахайнуудаа гүрэндэ тушаажа, мүнгэн жасаяа арьбажуулдаг.

Совхозой түрүү механизатор Владимир Азангаевич тракторно-таряан ажалай бригадираар дэбжүүлэгдэжэ, табан жэл хүдэлбэ, наһатай болоходоо техническэ складые даагшаар томилогдоо һэн. 1986 ондо «Ажалай ветеран» медаляар шагнагдаба.

Владимир Азангаевич дүү хүбүүтэй, табан дүү басагадтай юм. Тэдэнь бултадаа дээдэ һургуулиин эрдэмтэй Александр дүү хүбүүн эсэгынгээ ажалые халан абажа, ойн модоной ажахын мэргэжэлтэн болонхой. Мүнөө Захааминай оньһожоруулагдаһан ой модоной ажахын директорээр хүдэлнэ, «Буряадай ССР-эй габьяата лесник» гэһэн үндэр нэрэ зэргэтэй. Эжынгээ ажалые халан абаһан Антонида дүү басаганиинь «Буряадай ССР-эй габьяата врач» гэһэн нэрэ зэргэтэй, районой түбэй больницын ахамад врачай орлогшоор хүдэлдэг, Ольга дүү басаганиинь «Буряадай ССР-эй һургуулинуудай габьяата багша» гэһэн мүн лэ хүндэтэ нэрэ солотой. Раиса, Евдокия, Валентина басагадшье харюусалгатай мэргэжэлтэдээр хүдэлдэг.

Цырен-Дулма Аюшеевна Владимир Азангаевич хүбүүн, басаган хоёртой, 4 ашанартай юм. Юра хүбүүниинь Улаан-Удын вертолёт бүтээдэг заводто хүдэлнэ, Аюуна басаганиинь Благовещенск хотодо һурана.

— Төөбий таабай хоёртойгоо байхада һайн даа, Улаан-Удэ хотодо байхада муу юм, — гэжэ Юрын хүбүүн, 5-дахи классай һурагша Саша эрид мэдүүлбэ.

Хуби заяагаа нэгэдүүлһэн сэбэр һайхан сэдьхэлтэй тообии таабай хоёройгоо хажууда эрэ боложо ябаха гээшэ ямар еҳ жаргал гээшэбі

М. ГОНЧИКОВ,
макет корр.

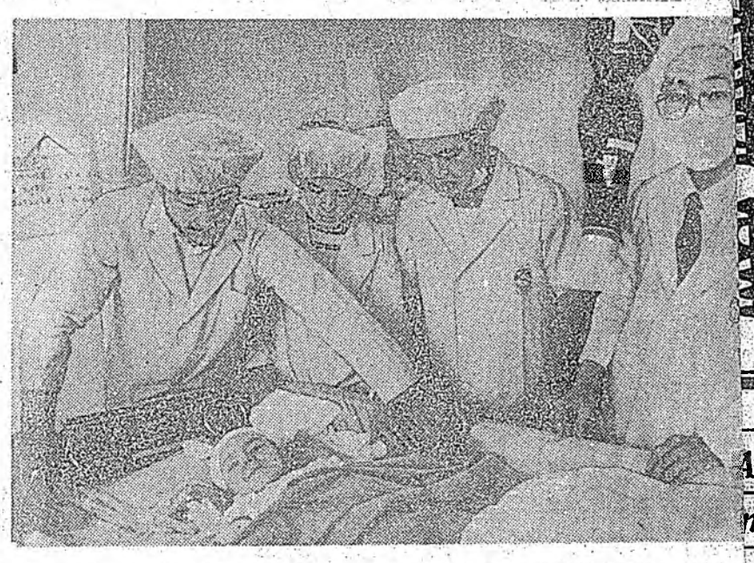

СААРҺАН ТОХОРЮУХАНУУ
ҺАЙХАН СЭДЬХЭЛЭЙ ҺҮЛ

Япон Хоккайдо олтирогой захиргаанай түб — Саппоро городто һара хахад сагай туршада врачнар Костя Скоропышный гэгшын ами наһа абархын түлөө тэмсэнэ. Япон захиргаанай үгэһэн самолёдоор гүрбатай Костя Южно-Сахалинскһаа Саппоро асарагдаһан байгаа. Япон городой медицинскэ институдай медигүүдэй бригада хүбүүндэ тэрэ дороо түрүүшын туһаламжа үзүүлжэ эхилэ һэн. Тэрэ бригадые профессор Масамицу Канэко хүтэлбэрилнэ.

Арһанайнгаа 80 процентые шатаһан Костиин ами наһан еҳэ аюулда ороод байгаа. Совет врачнууд хүбүүн 70 часай туршада амиды байжа магад гэжэ тодорхойлоо һэн. Тиимэнээ эгээл аша туһатай арга хэһэнэй һүүлээр Сэйсю Абэ докторой хүтэлбэри доро бүлэг хирургнууд арһа һуулгаха талаар түрүүшын операци хэжэ эхилээ. Дүрбэ хахад час соо үргэлжэлһэн операци һайнаар үнгэрөө. Тэрэнэй һүүлээр үшөө гурбан операци хэгдэһэн байна. Тэдэнь булта һайн үнгэрөө.

Мүнөө Костиин бэе заһаржа эхилэнхэй. «Үшөө хэды операци хэгдэхэ ёһотой. Тэрэнэй һүүлээр реабилитационно үе эхилдэг. Гэбэшье Костя мүнөө хүл дээрээ гарантаа гэжэ найдуулхаар» гэжэ профессор Канеко хэлэнэ. Хоккайдо префектурын эндэхи засагаархидай урилгаар Костиин түрэлхидэй эндэ ерэһэн баһа һайн нүлөө үзүүлээ гэжэ тэмдэглэхэ шухала.

Совет хүбүүнэй иимэ туулюур байдалда ороо японецуудай зүрхэ с дэлгөө бшуу. Ороо бүхэнөө хүнүүд х Костиин эдүүр энхэ хоно. Удэр бүри Ко дэн арбаад телегра шэгүүд ерэдэг. Н нурагшад гү, али гэ эхэнэрнүүд, студен али алба хаагшад мороон, үймөөн, түргэн эдэгэхэ тухай нөө гадна дахинхи дань хэрэгтэй болох ско арһаяа үгэхөөр б һанаа мэдүүлнэ. Сов нэй аргалгада 30 мил суглуулаа данхай. саадуудай, Хоккайд линуудай һурагшад хэһэн тохорюуханууд тидо эльгээнэ. Э Япондо ута наһа һайхан сэдьхэлэй һ

ЗУРАГ ДЭЭРЭ: Ко ропышный Саппоро госпитальдо.

Аюулай болоходо, дигүүдтэ хандаха б ушар болобо. Камча той Серёжа Тюни аюулда дайрагдаж найнь 60 процент байна. Аюулда оро бүүе Япон эльгээхэ хидхэлгэдэ үдэр тухаа рэгтэй болоо: Удэш совет, япон талануу ойлголсожо, 20 часа нэн хойно самолёт ниидэжэ гараба. Япо гүүдэй эди шэдидэ мнай үлөө.

ЗУРАГ ДЭЭРЭ: Са авиаторнууд АН-24 са салон соо аюулда оро рёжые оруулаад байн рай онгоо Хоккайд шэглэн ниидэхэнь.

ТАСС-ай фотохр

ХИБЭСЭЙ ЭЗЭД ХОНИН ШАНДА ХҮРТЭБЭ

Түнхэнэй райондо дүрэ буляалдалгын барилдаан онсо һуури эзэлдэг юм. Спортын энэ зүйл илангаяа Толтой, Галбай, Аршаан һуринуудта, мүн Хэрэн тосхондошье һайнаар хүгжэнэ гэжэ хэлэлтэй. Тиихэдэ Далахай һуринай эдир барилдаашад һүүлэй үедэ яһала амжалта туйладаг болонхой. Эндэ залуу тренер Б. Югодуровай габьяа ехэ. Далаад онуудта республикын бэрхэ барилдаашадай нэгэн ябаһан, мүнөө «Маяк» колхозой соёлой болон спортын комплексын директорээр хүдэлжэ байһан Батор Баганов, эдир барилдаашадта баһа яһала ехэ туһа хүргэнэ гэжэ тэмдэглэхээр.

Республикын габьята малшан Геннадий Шарагуловай шанда хүртэхын тула эдиршүүлэй дунда дүрэ буляалдалгын барилдаагаар мүрысөөн һаяхан үнгэргэдэбэ. «Маяк» колхозой түрүүлэгшэ А. Бараев, Далахайн сомоной Соведэй түрүүлэгшэ В. Амбуев гэгшэд энэ мүрысөө үнгэргэлгэдэ ехэ оролдолго гараһан байна. Түнхэнэй районой 150 эдир барилдаашад энэ мүрысөөндэ сугларжа, хүсэ шадалаа туршаһан байна.

Нютагай соёлой байшангай хүдэлмэрилэгшэд сугларагшадта гоё һайхан концерт харуулаа.

Спортын ветеран, мүрысөөнэй ахамад судьягаар томилогдоһон Д. Никофоров хүдэлмэриеэ эмхи гуримтайгаар хүтэлбэрилөө гэжэ онсолмоор. Зүгөөр районой спорткомитедэй нэгэшье түлөөлэгшэ байгаагүй.

Түрүү һуури эзэлһэн командада, амиды хонин шан барюулгадаха ёһотой байба. Эдир барилдаашад гоё һайхан арга дүрэнүүдые харуулжа байгаад үсэд нэтэрүүгээр тэмсэбэ. Эсэсэй эсэстэ хибэсэй эзэд—«Маяк» колхозой барилдаашад — командаараа илажа, хонин шанда хүртэжэ, нютагайхидаа, ехэтэ баясуулба. Удаадахи һуринуудые «Восточные Саяны», «Мир» колхозой эдир барилдаашад эзэлээ һэн.

В. СЫДЕЕВ.

БУЯНТАЙ ХҮГШӨӨ

Улаан-Удэдэ ажаһуудаг танил хүгшөөдэ һаяхан айлшалаа һэм. Удаахан саг соо уулзаагүй тула ехэл хүхилдэжэ хөөрэлдэбэбди. Бардым Бардахановна урданайхяараал хүл хүнгэн, урихан зандаа гэжэ абаһаар адагдан харанаб. Ерэхэ жэлдэ энэ хүгшөө 92 наһанайнгаа үндэр дабаанда хүрэхэнь. Гэр соогуураа хүнгэхөөр алхалхыень, гар үзүүрэй юумэ жэншэдгүй хэхыень хараад гайхахаар. Эдеэ хоолоо шадал соогоо бэлдэнхэй, сэмсэгэр һуудаг. «Заримдаа төөдэймнай амтатай шүлөө шанажархёод, маанадаа хүлеэдэг» — гэдэ аша басаганиинь хүгшэн эжыгээ тэбэринэ. Нюдэниинь анханайнгаа хёрхо хурсые алдаһаншье һаа, харасань үшөөл һайн. Углууда табяатай оёдолойнгоо машинкые үе-үе болоод лэ тоншэгануулһаар.

Бардым Бардахановнагай хуби заяан тухай тобшохоноор хөөрэбэл, иимэ. Б. Б. Павлова 1899 ондо Эрхүүгэй областиин Эхирэд-Булгадай аймагай Башехан һууринда таряашанай бүлэдэ түрэһэн юм Бардахановтанай бүлэ аяар 19 хүбүүтэй һэн. Гэртээ хэды олоншье һаа, нютаг нугадаа дундуур шадалтай айлайхи һуугаа.

Бардым 17-дохи үхибүүн байгаа. Булар эжыгээ балай мэдэхэшьегүй һэн. Һаял ухаа орожо багахан байхадань, хүндөөр үбшэлжэ наһа бараһан юм. Харин эсэгэнь — Бардахан Бубаевич, арбаадтайхан байхадань, нөһанһаа нүгшөө: Протас ахынь мүр дээрэ бүхы хүйэр хүндэнь бүугаа. Дүүнэрээ тэрэ үндылгэхэ баатай болоо.

Аха Василий мүн лэ дүүнэрээ анхараалаар хүреэлээ. Тэрэ бүхы наһаяа революциин хэрэгтэ зорюулһан намтартай. Гэртээ үсөөн үзэгдэдэг һэн. Василий Бардахановай ажабайдал, тэмсэл Буряад ороной шье хожомоо тэрэ баалалтаар нэгэдэһэн нүхэрэйнгөө һайхан сагаан сэдьхэлые бодотоор сэгнэнэн бэлэй.

Хадам эхэнь залуу бэриеэ одоол ехээр ажал хэхыень баадхадаг, зарадаг һэн. Углөөнһөө үдэшэ ороё болотор нам һууха сүлөөгүй, газаа, досоохёо хэжэ үнгэргэдэг байгаа. Үхибүү түрөөдшье, бэээ гамнаха, бөөмэйлхэ гээшые мэдэзгүй. Хадам эжынь арһа, шүрбэнэ элдэхэ, эд болгоходоо уран бэрхэ һэн. Иимэ хатуу зүрхэтэй, ажалһаа тунхаридаггүй хүгшэнэй хажуудa ажабайдалай ёһотой һургуули гараһан юм.

Бардым Бардахановна дайнай үеые мартадаггүй. «Нюдэнэйнгөө шалатар, харасынгаа һулартар гутал, хубсаһа оёгшо һэмди» — гээд, һанаа алдахадань, хэмгүй ехэ ажал үзэһэн борбогорхон хатуу гарыень альган соогоо адхаа һэм. Гансашье Бардым хүгшэн бэшэ, харин нютагайнь эхэнэрнүүд бултадаа оймһо, бээлэйнээ эхилээд фронт руу эльгээдэг байгаа. Оёһоноо бригадиртаа тушаадаг, бүридхэдэг һэн. Гансаараа хүүгэдээрээ үлэһэн, тулиһан зобоһон тухайгаа хөөрэхэдэнь, зүрхэ яншамаар даа. Наһанайнь нүхэр Н. П. Павлов дайнай газарһаа бусажа ерээгүй.

Мүнөө Елизавета басаганиинь эхээ альган дээрээ боомэйлэн, һайн һайханаар үргэжэ, харуурһалжа байдаг юм. Нүгөөдэ Анна Николаевна басаганиинь врач-гинеколог мэргэжэлтэй. Буряадай ССР-эй габьяата врач нэрэ зэргэтэй. Ехэ басаганиинь 67 наһаяа гүйсөө. Ангарск хотодо ажаһуунa. Хоёрдохи Шурань 63-тай, Улаан-Удэдэ. Ехэ хүбүүн Франц Усть-Ордада, пенсидэ гараһай. Үнгэрһэн зун эжыгээ нютаггань абаашажа, айлшалуулаа. Нүгөөдэ Савелий хүбүүниинь БАМ-да үни удаан ажаллаһанайнгаа һүүлээр Улаан-Удэеэ бусажа ерээ. Савелий Павлович Эрхүүгэй областиин түүхээр ехэ һонирходог. Олон тоото статья, ном хэблэжэ гаргаһан байна. Үшөө нэгэ хүбүүн Михаил Тындэ һууринда гэр бүлөөрөө ажаһуудаг. Бага басаган Елизаветань «Бурятгражданпроект» институдта үни удаанай ажаллана.

Буянтайл хүгшөө байна даа. Үри хүүгэдһээнь гадна 20 ашанар, 25 зээнэр. Төөдэйгөө эрьежэ баярлуулжа байдаг.

Эжы гээшэ хэзээдэшьо хэрэгтэй. Таби, жара хүрөөдшье ябаһан үхибүүдынь эхэдээл эрьенэ ха юм. Тиимэнээл Бардым Бардахановна мүнөө болотор омоготой дорюун ёһотой.

Г. ЗАНАЕВА.

ЭРТЭ УРДА САГҺАА ЭХИТЭЙ

Анхан урда сагһаа хойшо Буряад орондомнай шатар наадан дэлгэрэн ерэһэн түүхэтэй. Элинсэг хулинсагууднай үхэрэй эбэрээр гү, али модо һиилэжэ, шатар бүтээгээд, сүлөө саггаа сугларжа наададаг, хүхидэг байһаниинь мэдээжэ. Энэ нааданай оньһото «тулхюур» олдохонь шухаг байбашье, олон түмэнэй дура сэдьхэл үеын үедэ татажа байхань гайхалгүй юм.

Мүнөө сагта шатар наадан янза түхэлөө ехэ ондоо болгоогүйшье һаа, дэлхэйи эрдэм бэлигтэ ехэ шатаршадай шэнжэлгэдэ орожо, бүришье һонирхолтой болонхой гээшэ.

Манай газетын олон тоото уншагшад шатарай һонинние хүлеэн ядажа байдаг гэжэ мэдэнэбди. Энээнһээ хойшодоо 1991 онһоо эхилжэ, бага багаханаашье һаань, республикымнай нютагуудта боложо байдаг шатарай мүрысөөнүүд тухай хэдэ-хэды болоод, мүн ондоошье һонинуудые дуулгажа байхын тула «Шатарай булан» нээхэмнай.

Энэ булангые газетымнай хүдэлмэрилэгшэ, үнинэй шатаршан Б. Цырендылыков хүтэлбэрилхэ байна. Консультант-шэнжэлэгшэ болохоор шатарай спортын мастерта кандидат Эдуард Халудоров зүбшөөлөө үгэбэ.

Мүнөө түрүүшымнай хуудаһан ирагдабаі

Шатарай булан

ЗОНЫН ДАБААН ДАБАГДАА

Россин түрүү һуури эзэлхын түлөө РСФСР-эй хэдэн городуудта үнгэрэгшэ һарын 20 гараналр шатарай мүрысөөнүүд үнгэргэгдөө.

Сибириин болон Алас-Дурна зүгэй шатаршад Эрхүүгэй областиин Братск хотодо наадаба. Энэ мүрысөөндэ Буряадай ССР-эй чемпион, мастерта кандидат Согто Намжилов түрүүшын наадачуудһаа эхилэн түрүүлжэ, 11-нээ 8 очко абаад, 1—4 һуури хубааба. Харин шатарай дүримэй ёһоор тусхай коэффициент тооло-ходо, тэрэ нэгэдэхи һуури эзэлһэн байба. Тиигэжэ РСФСР-эй хахад финалда наадаха болобо.

Мүн манай республикын шатаршан мастерта кандидат Игорь Брылев 7 очкотойгоор 7—12-дохи һуурида гаража, энэл эрхэдэ хүртэбэ.

Эрэшүүлэй турнирнуудта эхэнэр шатаршадай хабаадалга һүүлэй жэлнүүдтэ шатарта дуратайшуулые ехээр гайхуулхаяа болижо байнхай. Зүгөөр энэл зонын мүрысөөндэ манай республикаһаа эхэнэрнүүдэй дунда бэрхэ шатаршадай нэгэн Анастасия Агафонова хабаадахадаа зургаан турай һүүлээр 4 очко абажа, олон хүнэй һонирхол ехээр татаба. Тиигэбэшье тэрэ фиништэ үндэр илалта туйлажа шадаагүй, бухыдөө 5 очкотой болоо. Саашадаа эрэшүүлэй мүрысөөнүүдтэ наадаха арга боломжотой байнаа А. Агафонова гэршэлбэ.

Баһал иимэ адли удха шанартай мүрысөөн Калуга хотодо үнгэргэгдэбэ Тэндэ 50 гаран шатаршад Россин бараун заха хизаарһаа ерэһэн байна. Тэрэ мүрысөөндэ манай республикаһаа мастерта кандидат Эдуард Халудоров хабаадаба. Юуб гэхэдэ, тэрэ Братск хотодо наадаха эрхэтэй байбашье, Болгарида болоһон уласхоорондын мүрысөөнһөө бусажа ябахадаа, ерэжэ үрдихэгүй байгаад, РСФСР-эй шатарай федерациин зубшөөлөөр Калугада наадаһан байна.

Манай шатаршэ шанга тэмсэндэ өөрынгөө хүсэл, эрмэлзэл, зориг шадал һайн талеһаань харуулжа, 11-нээ 7 очкотой болоод, 5—12 һуури хубааба. Харин тусхай коэффициентын ёһоор тоолоходо, 8-дахи һуурида гаража, РСФСР-эй чемпионадта хабаадаха эрхэдэ хүртэбэ.

Россин түрүү һууриин түлөө болоһон мүрысөө-үүдтэ хабаадаһан манай бэрхэ шатаршад — С. Намжилов, Э. Халудоров, И. Брылев гэгшэд урда жэлнүүдтэ дэбагдадаггүй байһан үндэрые гурбуулан гансата дабажа, олочой сэдьхэл баясуулба.

Шатараар РСФСР-эй хахад финалай мүрысөөн 1991 оной март һарада Воронеж хотодо үнгэргэгдэхэ байна. Нютагайнгаа бэрхэ шатаршадта амжалта хүсэе!

Э. АЮШЕЕВ.

«ТҮРГЭН» НААДАН ҺОНИРХОЛТОЙ

Хэдэн хоногой урда ЛВРЗ-гэй шатарай клубта энэ предприятиин спортивна клубай кубогта хүртэхын түлөө түргэн сагай туршада наадагдадаг нээмэл «темп-турнир» үнгэргэгдэбэ.

Энэ мүрысөөндэ Улаан-Удэ хотын 36 бэрхэ шатаршад хабаадажа, дурадхагдаһан найман гол шагналай түлөө эршэмтэйгээр тулалдаба.

1982 ондо Буряад ороной чемпион байһан Африкан Андреев хойно хойноһоо долоо дахин шүүжэ, сугларагшадые гайхуулба. Тэрэнэй түрүү һуури, эзэлхээр байһанда хэндэшье һэжэг түрөогүй байгаа.

Зүгөөр... Наймадахи турта мастерта кандидат Э. Халудоровтай наадахадаа, охин шанга тэмсэлэй удаа одоошье А. Андреев булигдашабал даа. Тэрэнэй һүүлээр хэнэй чемпион болохонь мэдэгдэхээ болишобо.

Һүүлшын турта Раднаев — Андреев, Минтаханов—Митыпов, Халудоров—Кликунов гэгшэд уулзаба. Энэ үедэ Б. Митыпов хахад очкогоор, Халудоров — нэгэ очкогоор гэгдэжэ ябаа.

Нааданай эхилһээр 20 минутын үнгэрөөд бэйхада, тэмсэл дээдэ шатадаа хүрэбэ. Эндэ Халудоров Кликуновһоо һайн байдалтай ябаа. Минтаханов — Митыпов хоёрой хоорондо адлирхуу байдал тогтонги. Харин түрүүлжэ ябаһан Андреев Раднаевай, дурадхаһан айхабтар түргэн ябадалнуудта баһал түргэн харюу үгэжэ ябаһаар нэгэ бодогүй болошобо.

Теэд аргатай хүндэ аза талааншье хамһалсадаг ха юм даа. А. Раднаев түргэн наадалгаяа бүри түргэдүүлжэ ябаһаар харюугай «бэлэг» барюулжархиба: хоёр бодоёо ойлгомторгүйгөөр «һарбайжархихадаа», шүүгдээб гэжэ мэдэрхэ баатай болобо. Баян дүй дүршэлтэй Баир Митыпов тэнсэхээр партида гоё һайхан ябадалнуудые хойно, хойноһоонь хэжэ, шатарай мастерта кандидадай шадал хүсэ харуулжа шүүбэ. Мүн Эдуард Халудоров эхин шатаһаа үлүү һайнаар наадажа, очко бэшүүлбэ.

Иигээд ерэхэдээ ЛВРЗ-гэй спортивна клубай кубогта Африкан Андреев хүртэжэ, «түргэн» шатарай нааданда тусгаар бэрхэеэ гэршэлбэ.

Хоёрдохи шагналда мастерта кандидат Баир Митыпов, гурбадахи — Эдуард Халудоров хүртэбэ. Ветераануудай дундаһаа Буряадай хүдөө ажахын институдай кафедрые даагша Бато Очирович Мункоев бэрхээр наадажа тусхэй шагнал абаа.

Мүн багашуул — шатаршадай дундаһаа долоон наһатай долонгирхон Илюша Хахинов, эрэшүүлһэй һүрдэнгүй «эрэ доргон» янзаар наадажа, 9-нөө 4 очко абаад, тусхай шанда хүртоо. Багашуулай ехэшүүлтэй наадалгв тэдээнэдэ бэлиг шадабарияа дээшэлүүлхэ хэрэгтэнь тон ехэ туһа хүргэдэг байха юм.

Түгэсхэлдөө иигэжэ һануулха байнабди. Мүнөө үедэ шатарай түргэн наадан (темп-турнир) бүхы дэлхэй дээрэ дэлгэрэнхэй. Эндэ хүн бүхэндэ партиин эхинһээ дүүрэтэрнь ороидоол 30 минута үгтэдэг дүримтэй.

Улаасхоорондын шатарай федерациин ханамжалга доро 1989 ондо түргэн шатараар дэлхэйн түрүү һуури эзэлэлгын түлөө мүрысөөндэ Анатолий Карпов илажа гараа һэн.

Харин манай Буряад ороондо иимэ мүрысөөнүүд үшөөл үсөөн болодог. Бүхы районуудта, предприяти, колхоз совхозуудта, һургуулинуудта бусад эмхи зургааануудта эдэбхитэйгээр үнгэргэжэ, хүн зоной дунда шатар наада дэлгэрүүлхэ арга боломжонууд бий.

Э. ХАЛОВ.

ПРАВДА БУРЯТИИ
Мүнөөдрэй номерно

Республикын Министрнүүдэй Соведэй тогтоолоор Афганистанай ветераануудай республиканска холбооной дэргэдэ «Арсенал» гэһэн научно-үйлэдбэриин нэгэдэл байгуулагданхай. Арадай ажахын асуудалнуудые шиидхэхэ талаар Афганистанай ветераануудые, запаста гараһан сэргэшэдые зохёохы ажалда элсүүлхэ зорилготойгоор түс нэгэдэл байгуулагданаһан байна. Афганцуудые, тэдэнэй гэр бүлэнэрые, наһа барагшадай гэртэхиние медицинскэ болон социальна талаар тэдхэмжын, асуудалнуудые нэгэдэл бэе дээрээ даажа абана. Сэргэй албанда мордохо хүбүүдые бэлдэхэ оборонно-спортивна нэгэдэлнүүд болон клубуудта нэгэдэл мүн туһалха түсэбтэй.

Баргажанһаа иимэ мэдээсэл абтаба. ОБХСС-эй албан КГБ-гэй, прокуратурын хүдэлмэрилэгшэдэй, поселково Соведэй депутадуудай хабаадалгатайгаар райпотребсоюзай оптово баазын складуудые шалгажа үзэһэн байна. Эндэһээ хэдэн мянган түхэригэй эдэ эдээ хоол олдоо. Тэр даа наймаанда гаргаг өөрын хүнүүдтэ худал байгаа бшуу. Эдэмнай Энээндэ мүрдэлгын харюу үгтэхэ.

Дайнай, ажалай бол сэгтэ Хүсэнүүдэй ве дай Буряадай республ соведэй пленумэй ССС лон РСФСР-эй арада тадуудта хандаһан тунхаглагдана. Орон тохёолдоод байһан о хэ байдалһаа тобшоло тодо сэгнэлтэ үгэхые ранууд уряална.

Сонир экран

ПЯТНИЦА, 4
НЭГЭДЭХИ ПРОГРАММА

МОСКВА. 7.30—«120+30» гэһэн дамжуулга 10.00 —«Люблю. Целую. Жду...»— баримтата фильм. 10-20—Крымэй татаарнуудай «ХАЙТАРМА» ансамблиин концерт. 11.05— Мультфильмууд. 11.45 —«Последняя осень» — уран һайханай фильм. 2-дохи сери. 12.00— Шэнэ һониной албан. 13.15—«Дорогу в гору выбирал я сам»—баримтата фильм. 13.45—«Жила-была девочка»— үхибүүдтэ уран һайханай фильм. 16.15 — «Непохожая» —уран һайханай фильм. 2-дохи сери. 17.30—«Түмэршэ дархашуулай уран бэлиг». 17.50 — Фольклорно-этнографическа «Алтынай» ансамблиин концерт. 18.25 — Фотоконкурс. 18.30— XX зуун жэлэй робинзонууд. 19.30— Шэнэ һониной албан. 19.45—«Манай саад». 20.15— Уран шүлэгэй долгин дээрэ. 20.20—«Простая история»— уран һайханай фильм. 22.00— Время. 22.45 —«ВИД» дурадхана. 01.45—«Мои люди» — уран һайханай фильм. 2-дохи сери. 02.55— Улаасхоорондын хүгжэмтэ дамжуулга.

ХОЁРДОХИ ПРОГРАММА

МОСКВА. 9.00 — Үглөөнэй гимнастика. 9.15—«Цирк приехал»—үхибүүдтэ фильм. 3-дахи сери. 10.20—«Белый олень». Хүүгэдэй фольклорно «Амгинские березки» ансамбль онтохо түйсэдхэхэ. 10.45—«Если звезды зажигают» — фильм-концерт. 11.40—В. Коростылев. «Про Ивана — не Великана»— гурэнэй. Е. Вахтанговай нэрэмжэтэ академическэ атрай үхибүүдтэ фильм. 13.50—Сибирь экран. 14.00— Хасагуудай а 14.25— «Боль» — б фильм. 15.00—«Пас колодца» — уран фильм. (Германи). телевидени: 17.35—Ки «Буряад орон»— виде (буряадаар); буряад хэшээл; арадай үл болон ёһо заншалнуу луулдаг Б. Ц. Цырен хөөрэлдөөн; Буряада эй Гостелерадиогой инструментнүүдэй о концерт. «Ая-гангаг — манах. Композитор Батуевай түрэһөөр л зорюулагдана. 19.55— ороной һонинууд. 21.00 — «Амгалан н багашуул». 21.15 — зима» гэһэн искусств стйвалиин концерт.

Кино, театрнуудта

ТЕАТР ОПЕРЫ И БАЛЕТА
КОНЦЕРТ УЧАЩИХСЯ ХОРЕОГРАФИЧЕСКОГО УЧИЛИЩА — в 18.
БУРЯТСКИЙ ТЕАТР ДРАМЫ им. Х. НАМСАРАЕВА
ТОХЁОЛГОН (Соприкосновенье звезд) — в 19.
ТЕАТР ДЛЯ ДЕТЕЙ И ЮНОШЕСТВА
ТАЙНА ЧАСОВОГО МАСТЕРА ИЛИ НЕВЕРОЯТНАЯ ИСТОРИЯ О СНЕЖНОЙ ДЕВОЧКЕ С ЗАВОДНЫМ СЕРДЦЕМ — в 10, 13-30, 16.
«ДРУЖБА»
ПОТРЯСАЮЩИЕ ПРИКЛЮЧЕНИЯ МУШКЕТЕРОВ — в 10, ПРОФЕССИОНАЛ — в 12, 14, 16, 18, 20.
«ПРОГРЕСС»
Красный зал — АНГЕЛОЧЕК — в 9-30, 11-20, 13-20, 15-20, 17-20, 19-20, 21-10. Зеленый зал — НИ ДНЯ БЕЗ ПРИКЛ — в 10, 12, ПРИКАЗ 13-40 (удл.), 16, 17, 21.
«РОДИНА»
МАРИЯ МИРАБЕЛЛА В ИСТОРИИ — в 10, 16, СЕ ПРИБОЯ—в 12, 13- 18, 19-40 (удл.), 21-50.
«ОКТЯБРЬ»
ДВЕНАДЦАТЬ МЕСЯЦ 9-40, 11, СЕРДЦЕ АНГ 13, 15, 17, 19, 21.
«БАЙКАЛ»
ОГОНЬ, ВОДА... И ТРУБЫ — в 16-30, ДАНДИ II — в 18-30.

Эмхидхэн байгуулагшад: Буряадай ССР-эй Верховно Совет, Буряадай ССР-эй Министрнүүдэй Совет, КПСС-эй Буряадай республиканска комитет.

Редактор
Ц. Б. ЦЫРЕНДОРЖИЕВ.

Манай адрес;
670000, Улаан-Удэ, Каландаришвилиин үйлсэ, 23. «Буряад үнэн» газетын редакци.

Редакциин телефонууд: редакторай—2-50-96, приемныи— 2-54-54, редакторай орлогшоноро й—2-68-08, 2-62-62, харюусалгата секретариин —2-50-52, секретариадай — 2-66-76, тahагууд: партийна ажабайдалай ба пропагандын —2-60-91, 2-56-23, промышленностиин ба барилгын — 2-61-35, агропромышленна —2-64-36, 2-63-86, совет байгуулалтын—2-69-58, соёлой болон һургуулинуудай—2-60-21, 2-57-63, мэдээсэлэй —2-34-05, оршуулгын —2-54-93, бэшэгүүдэй —2-67-81, корректорнүүдэй —2-33-61, хэблэлдэ. бэлдэгшэдэй [выпускающинуудай]—2-35-95, манай корреспондентнүүд: Баргажанда —91-1-44, Закаменскда —31-61, Хэрэндэ —91-9-79, Агинскда—3-40-69.
КПСС-эй рескомой хэблэлэй телефонууд: директор —2-37- 32, бухгалтери —2-33-77, вахта —2-56-62.

Газетэ жэлдээ 260 дахин гараха.
Хэблэлэй 2 хуудаһан хэмжээтэй.
Газетын индекс 50901.
Тираж 6600.

Буряадай ССР-эй Госкомиздадай республиканска типографида газетэ барлагдан хэблэгдэбэ.
Директорэйнь телефон 2-40-45.